

Meallerde Tefsirlerden Faydalanmama Sorunu -Çokanlamlı Kelimelerin Çevirisi Bağlamında-

Şehabeddin KIRDAR*

ÖZET

Geçmişte müfessirlerin ve dil bilimcilerin, Kur'an'da yer alan *müşkil* kelimelerin anlamlarını tam ve doğru olarak tespit edebilmek için çok yoğun gayretler sarf ettikleri ve bu konuda kıymetli eserler vücûda getirdikleri bir vâkıdır. Bununla beraber Arapça'ya vâkıf olan veya ilahiyat tahsili görmüş bazı meal yazarlarının anlam takdirinde buldukları bazı kelimelere kimi zaman kaynaklara başvurmadan, kelimenin yaygın anlamına bakarak eksik ya da yanlış anlam verdikleri olmaktadır. Bunun en önemli sebebi, Arapça kelimelerin birçok anlama gelebilmesi ve âyette kastedilen gerçek anlamı tespitinde yeterli çabanın sarf edilmemesidir. Bu makalede çok anlamlı kelimelere dilci ve müfessirlerin ne anlam verdikleri, bunların meallere nasıl yansıdığı, bu konuda ne gibi hatalara düşüldüğü ve bunların belli başlı sebepleri üzerinde durulacaktır. Konuyu aydınlatmak için yeterli derecede klasik tefsir ve sözlükleri esas alacak ve Türkçe olarak telif edilmiş meallerden örnekler vereceğiz. Burada asıl amacımız, Türkçe meallerdeki hataları tespit etmek değil, çok anlamlı kelimeler sebebiyle düşülen bazı hatalara dikkat çekmek ve meal hazırlarken tefsirlerden yararlanmanın önemine dikkat çekmektir.

Anahtar Kelimeler: Kur'ân, Tefsir, Meal, Müşkil, Çeviri, Çokanlamlılık

ABSTRACT

It is clear that exegetes and linguistic scientists tried hard to explore the correct meaning of problematic words (*mushkil*) of the Quran and wrote many books in this field in the past. At the same time, sometimes even the people who know Arabic language very well or theologians misinterpreted these words because of the fact that they considered their general meaning or did not apply the essential researches in this area or passed over the specific meanings of these words. In fact you can encounter misinterpreted words even in some Turkish translations of the Quran (the meal) out of the reader misinterpreted the words himself. The reason of the problem is that many Arabic words involve polysemy and not to make a necessary effort to find out these words by researchers. This study focus on how exegetes and linguistic scientists interpret multiple meaning words and their reflection in Turkish translation of the Quran, also what kind of problem was raised and its reasons in these words. The study will base on classical Tafsir books and dictionaries during the research and also give examples from Turkish translation of the Quran in order to be clearer the issue. The purpose of the research is pointing out the mistakes originating from multiple meaning words, rather than presenting the misinterpretation in Turkish translations of the Quran.

المقدمة

* Dr. Öğr. Üyesi. Necmettin Erbakan Üniversitesi. Yabancı Diller Yüksek Okulu Öğretim Üyesi. kerkuklu-kirdar@hotmail.com. Konya

لقد بذل المفسرون واللغويين الأوائل جهدًا كبيرًا في توضيح معاني كلمات القرآن الحساسة، وكتبوا الكثير من المؤلفات حولها. وبالرغم من هذا فقد نرى بعض الذين يجيدون اللغة العربية إجادةً جيدةً وخزيجي كليات أصول الدين يفسرون ويشرحون بعض معاني كلمات القرآن دون النظر إلى مصادرها العربية والتفسيرية معتمدين لمعلوماتهم إما بشكلٍ ناقصٍ أو خاطئٍ. ناهيك عن أمثال هؤلاء هناك بعض من يكتبون معاني ألفاظ القرآن باللغة التركية يقعون في نفس الأخطاء. والسبب الرئيسي لكل هذا عدم بذل الجهد الكافي في إيجاد المعاني العربية الكثيرة للكلمة الواحدة في القرآن من المصادر والرجوع إليها. لذا سنقف في هذه المقالة على كيفية إعطاء المفسرين واللغويين المعاني للكلمات، وكيفية انعكاسها لألفاظها في اللغة العربية واللغات الأخرى، وأسباب الأخطاء والنقص الحاصل فيها. ولأجل توضيح أكثر سنطعي نماذج من التفاسير المأثورة والقواميس العربية وتراجع القرآن باللغة التركية. وليس القصد في هذه المقالة إيجاد أخطاء المؤلفين الأتراك في تراجم القرآن، بل لفت الأنظار إلى الأخطاء في تفسير المعاني الكثيرة الموجودة في القرآن العظيم.

GİRİŞ

Zâhirde ilmî sebeplerle hareket ettiklerini söyleseler de hakikatte İslâm'ın iki temel kaynağından biri olan Kur'an'a şüphe düşürmek için münkirlerin ve bazı müsteşriklerin mukaddes kitabımızda, birtakım çelişki ve hatalar bulabilmek için, dün olduğu gibi günümüzde de yoğun bir çaba sarf ettikleri bilinen bir gerçektir. Bu sebeple müslüman âlimlerin çok dikkatli olmaları, Allah'ın kitabını en iyi şekilde anlamaya ve yorumlamaya gayret etmeleri, bilhassa konunun uzmanı olan âlimlerin yapılan hataları tespit edip tashih etmeleri bir vecibedir.

Kur'an'daki kelime ve kavramlar biri birine benzese de bağlamına göre farklı anlam verebilir, nitekim bu mesele her zaman müfessir ve âlimler arasında tartışma konusu olmuştur. Geçmişte ulema bu konuya hassasiyetle eğilmiş ve bu alanda kıymetli eserler telif etmişlerdir. Kur'an'ı Türkçeye doğru bir şekilde tercüme edebilmek ya da mealini verebilmek için pekçok niteliğe sahip olmak şarttır. Meal kaleme alacak birisinin Kur'an'ın *müşkil kelimelerinin* farkında olması ve bunlara doğru anlam verebilmesi gerekmektedir. Bu hususta ilk başvurulacak kaynak elbette Arapça klasik sözlükler ve klasik tefsirlerdir. Bu ihmal edildiği takdirde aşağıda zikredeceğimiz örneklerde de görüleceği üzere birtakım yanlışlara düşülmesi kaçınılmazdır. Bu durum mealler arasında derin farkların ve aynı âyete çok farklı anlamların verilmesine müncer olmaktadır. Belli başlıklar altında kelimelerin çevirisinde yaşanan sıkıntıları irdelediğimizde konu daha iyi anlaşılacaktır. Çokanlamlı kelimeleri değerlendirirken ezdad türü kelimeleri de çokanlamlı kelimeler başlığı altında değerlendireceğiz. Zira bize göre ezdad kelimeler de çokanlamlıdır.

1. TÜRKÇE MEALLERDE ÇOKANLAMLI KELİMELERİN ÇEVİRİSİ SORUNU

Âyetlere anlam verme konusunda yapılan yanlışların en önemlisi, birçok anlama gelebilen “zi vücuh” kelimelerin anlam takdirinde isabet kaydedilememesidir. Kur’ân-ı Kerîm’de azımsanmayacak sayıda bulunan çokanlamlı kavramların çevirisi meallerde ciddi bir sorundur. Bu sorun kimi meallerde ehliyetsizlikten, kimi meallerde ciddiyetsizlikten kimi meallerde ise Allah’ın kitabı hakkında yanlış yapma korkusundan kaynaklanmaktadır.¹ Meallerdeki çokanlamlı kelimelerin yanlış çevirisini örnekler bağlamında irdelememiz konuyu daha anlaşılır kılacaktır.

1.1. Fetaha/فتح Kelimesi

(افتح) Kelimesinin sözlükteki anlamı; “iki grup arasında hakemlik yapıp aralarını bulmak”,² “kapalı olan bir kapıyı açmak veya kavga eden iki grubun arasını bulmak” demektir.³ (الفتاح/İftah) kelimesi “iki toplum arasında hükmet veya aralarını bul” anlamına gelir. Allah’ın sıfatındaki (الفتاح) ismi “hâkim” anlamındadır. “Kadı ve hükümete” de (الفتاح) /el-Fettah” denilir. Hak ile arabulduğu için Allaha {وَهُوَ الْفَتَّاحُ الْعَلِيمُ} “ Herşeyi hakkiyle hükmeden ve bilendir” denilmiştir.⁴ Umman halkı da kadıya “fatih veya Fettah” derler.⁵

(افتح) Kelimesine ilk müfessirlerin ne anlam verdikleri önem arz etmektedir. İbn Abbas’ın(ö.687) kelimenin anlamı ile ilgili olarak şöyle dediği nakledilmektedir: “Bu âyette geçen (افتح) kelimesinin (Aç) anlamı zihnime bir türlü oturmadı. Bir gün Ziyezen’in kızı kocasına; (تعال) ‘Gel kadıya gidelim aramızda hakemlik etsin, aramızı bulsun’ dediğini duyunca, (افتح) kelimesinin “hükmetmek” anlamına geldiğini öğrenmiş oldum.”⁶ Görüldüğü gibi İbn Abbas, âyette geçen mezkûr kelimenin anlamı konusunda önce tereddüt yaşamış, ancak

¹ Cahit Karaalp, *Türkçe Meallerde Kavram Çevirileri Sorunu Salât Kavramı Örneği*, (Doktora Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, 2017), 22.

² Ferahidî, Ebu Abdurrahman el-Halil b. Ahmed b. Amr b. Temîm el-Ferahidi el-Basrî, *Kitabu'l-âyn*, thk. Dr. Mehdi el-Mahzumî-Dr. İbrahim es-Samarraî, (Beyrut: Dar ve mektebet el-hilal, 2010), 3: 193.

³ Ezherî, Muhammed b. Ahmed b. el-Ezherî el-Herevî, *Tehzib'l-luga*, thk. Muhammed Avad Murib, (Beyrut: Daru İhya et-Turâs el-Ârabî, 2001), 2: 81.

⁴ İbn Manzûr, Muhammed Muhammed b. Mukrim b. Ali Ebu'l-Fazl Cemaluddin b. Menzur el-Ansârî er-Ruveyfî el-Efrîkî, *Lisâni'l-Arab*, 3. Bs., (Beyrut: Dar Sadır, 1994), 2: 536; Zebîdî, Ebu'l-Feyz Murtaza Muhammed b. Muhammed, b. Abdurrazzak el-Huseynî, *Tacu'l-arûs min cevâhiri'l-kâmus*, thk. Heyet, (Beyrut: Daru'l-hidâye, 2005), 7: 6.

⁵ Ferra, Ebû Zekeriyâ Yahya b. Ziyad b. Abdullah el-Ferra, *Meânî'l-Kur'an*, (Beyrut: Dâru'l-kütübî'l-ilmîyye, 2002), 1: 259.

⁶ İbn Atiyye, Ebû Muhammed Abdulhak b. Ğalib b. Atiyye el-Endelusî, *el-Muharriru'l-vecîz fi tefsiri'l-Kur'ân-i'l-azîz*, thk. Abdusselam Abdulkakî Muhammed, (Beyrut: Daru'l-kütübü'l-ilmîyye, 1993), 1: 44.

Arapların kullanımına bakarak âyeti daha iyi anladığını ifade etmiştir. Nitekim başka ayetlerde de mezkûr kelime aynı anlama gelmektedir.

{فَأَفْتَحْ بَنِي وَبَنِيهِمْ فَتَحاً وَنَجِّنِي وَمَنْ مَعِيَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ}

“Artık onlarla benim aramda sen hükmet. Beni ve benimle birlikte olan mü’minleri kurtar”⁷.

{قُلْ يَجْمَعُ بَيْنَنَا رَبُّنَا ثُمَّ يَفْتَحُ بَيْنَنَا بِالْحَقِّ وَهُوَ الْفَاتِحُ الْعَلِيمُ}

“De ki: Rabbimiz hepimizi bir araya toplayacak, sonra aramızda hak ile hükmedecektir. O, en âdil hüküm veren, (her şeyi) hakkıyla bilendir.”⁸

{رَبَّنَا افْتَحْ بَيْنَنَا وَبَيْنَ قَوْمِنَا بِالْحَقِّ وَأَنْتَ خَيْرُ الْفَاتِحِينَ}

Ayette geçen “fetaha” kelimesi tefsirlerde “hükmet” anlamı ile karşılanmasına rağmen meallerde farklı anlamlarla çevrilmiştir. “Bizimle kavmimiz arasını hak ile aç (ayır)”,¹⁰ “Ey Rabbimiz! Bizim aramızla kavmimizin arasını hak ile fethet”,¹¹ “Bizimle kavmimizin arasındaki işi gerçekte açığa çıkar”¹² şeklinde olmak üzere birçok mealde, ayette geçen (افْتَحَ) kelimesi “ayır”, “fethet” veya “açığa çıkar” şeklinde çevrilmiştir. Ayetin doğru çevirisi şöyle olmalıdır: “Ey Rabbimiz! Bizimle kavmimiz arasında gerçekte hükmet, sen en iyi hükmedensin”¹³.

⁷ Taberî, Ebû Cafer Muhammed b. Cerîr et-Taberî, *Cami’u’l-beyân fi tevîli âyi’l-Kur’an*, thk. Ahmed M. Şakir, (Beyrut: Müessesetu’r-risâle, 2000), 19: 371; Beğavî, Ebû Muhammed el-Hüseyn b. Mes’ud el-Ferrâ el-Beğavî, *Tefsiru’l-Beğavî el-musemma meâlimu’t-tenzil*, (Beyrut: Dâru’l-kütübî’l-ilmîyye, 2004), 3: 335; İbn Kesir, İmâduddin Ebû’l-Fidâ İsmâil b. Hatîb b. Ömer b. Kesîr, *Tefsiru’l-Kur’an’i’l-Azîm*, (Beyrut: Daru’l-Kur’an’i’l-Kerim, 1981), 2: 653; Suyutî, Ebu’l-Fazl Celaleddin Abdurrahman b. Ebî Bekr es-Suyûtî, Celaleddin Muhammed b. Ahmed el-Mahlî, *Tefsiru’l-Celaleyyin*, (Kahire: Daru’l-hadis, t.s.), 372; Şa’ravi, Muhammed Mutevellî, *Silsiletu Tefsiru’s-Şa’ravi*, (Beyrut: Daru’l-kütübü’l-İlmîyye, 2004), 26: 118.

⁸ Taberî, *Cami’u’l-beyân*, 20: 403; Beğavî, *Tefsiru’l-Beğavî*, 3: 481; İbn Kesir, *Tefsiru’l-Kur’an’i’l-Azîm*, 3: 130; Suyutî, *Tefsiru’l-Celaleyyin*, 431. Sebe 34/26.

⁹ Ârâf 7/89.

¹⁰ Hamdi Yazır Elmalılı, *Kur’an-ı Kerim ve Yüce Meali*, (İstanbul: Seda Yayınları, 2008), 163.

¹¹ Ömer Nasuhî Bilmen, *Kur’an-ı Kerim Türkçe Mealisi*, (Ankara: Bilmen Yayın Evi, t.s.), 163.

¹² Süleyman Ateş, *Kur’an-ı Kerim ve Yüce Meali*, (Ankara: Kılıç Kitap Evi, 1977), 161; Abdullah Parlayan, *Kur’an-ı Kerim ve Özlü Tefsir*, (Konya: Damla Ofset, 2003), 161; Bayraktar Bayraklı, *Yeni Bir Anlayış Işığında Kur’an Meali*, (İstanbul: Bayraklı Yayınları, 2007), 162.

¹³ Ârâf, 7/89; Ferra, *Me’ani’l-Kur’an*, 1: 259; Taberî, *Cami’u’l-beyân fi tevîli âyi’l-Kur’an*, 2: 254; Beğavî, *Tefsiru’l-Beğavî*, 2: 151; İbn Kesir, *Tefsiru’l-Kur’an’i’l-Azîm*, 2: 37; Suyutî, *Tefsiru’l-Celaleyyin*, 162.

1.2. Havf/خوف Kelimesi

(تَخَوَّف) Tehavvüf kelimesi sözlükte, “eksiltme veya parça parça azaltma” anlamına gelmektedir.¹⁴ (تَخَوَّف) kelimesi beşinci fiilden olursa, “yavaş yavaş (parça parça) eksiltmek” anlamına gelir.¹⁵ Araplar (تَخَوَّفْتَهُ أَي تَنَقَّصْتَهُ) “eksilttim” derler, Ferra (ö 822-144)’ya göre bu kelime “eksiltme” anlamına gelir. Tehavvüf kelimesi Hazil kabilesinin kullandığı fasih bir kelimedir.¹⁶

{أَوْ يَأْخُذْهُمْ عَلَى تَخَوَّفٍ فَإِنَّ رَبَّكُمْ لَرَوْفٌ رَحِيمٌ}¹⁷

“Yoksa Allah’ın kendilerini yavaş yavaş tüketerek cezalandırmayacağından (emin mi oldular)?”¹⁸ Ayetindeki (تَخَوَّف) kelimesinin anlamı şu olayda daha iyi anlamıştır: Hz. Ömer’e bir gün bir genç gelir ve “Ey Müminlerin emiri! (إِنَّ أَبِي يُخَوِّفُنِي حَقِّي) Babam, gittikçe hakkımı eksiltiyor” der. Ömer, gencin konuşmasında geçen (تَخَوَّف) kelimesinin “eksiltmek” anlamına geldiğini anlar.¹⁹

Türkçe meallere baktığımızda bu kelimeye farklı anlamların verildiğini müşahede etmekteyiz. Ayete mealler içinde “Yahut da, onları korku üzere iken yakalamayacağından güven içinde midiler”²⁰ şeklinde yanlış meal verenler olduğu gibi “Yoksa Allah’ın kendilerini yavaş yavaş tüketerek cezalandırmayacağından (emin mi oldular)? Kuşkusuz Rabbin çok şefkatli, pek merhametlidir.”²¹ Şeklinde doğru meal verenler de bulunmaktadır.

1.3. Azap/عذاب Kelimesi

İbn Abbas, Taberî (ö. 224/310-839/922) ve Zemahşerî (ö 1143-538) başta olmak üzere pek çok müfessir (تَعَذَّبَهُ) kelimesinin “ölüm” anlamına geldiğini ifade etmişler;

¹⁴ Ferra, *Me’ânî’l-Kur’ân*, 2: 33; Beğavî, *Tefsiru’l-Beğavî*, 3: 58; İbn Manzur, *Lisânü’l-Arab*, 9: 99; Zebîdî, *Tâcu’l-Arûs min cevâhiri’l-kâmus*, 23: 291; Cevherî, Ebu’n-Nasr İsmâil b. Hammad el-Cevherî el-Fârâbî, *es-Sihahu fi’l-luğa*, thk. Ahmed Abdulgafur Attar, (Beyrut: Daru’l-ilm li’l-melayin, 1990), 10: 45.

¹⁵ Ferahidî, *Kitabu’l-âyn*, 5: 313.

¹⁶ Ezherî, *Tehzib’l-luga*, 3: 27.

¹⁷ Nahl 14/47.

¹⁸ Ferra, *Me’ânî’l-Kur’ân*, 2: 33; Beğavî, *Tefsiru’l-Beğavî*, 3: 58; Suyutî, *Tefsiru’l-Celaleyn*, 272.

¹⁹ İbn Atiyye, *el-Muharriru’l-Vecîz fi tefsiri’l-Kur’ân-i’l-Azîz*, 1: 44.

²⁰ Elmalılı, *Kur’an-ı Kerim ve Yüce Meali*, 273; Bilmen, *Kur’an-ı Kerim Türkçe Meali*, 273; Ateş, *Kur’an-ı Kerim ve Yüce Meali*, 271; Hayrat Neşriyat, *Kur’an-ı Kerim ve Muhtasar Meali*, (İstanbul: Hayrat Vakfı Yay., 2013), 271; İskender Ali Mihr, *Kelime Kelime Kur’an-ı Kerim, Lafzı ve Ruhlu Meal*, (İzmir: Mihr Ofset, 1997), 272; Ali Bulaç, *Kur’an-ı Kerim ve Türkçe Anlamı*, (İstanbul: Çıra Yay., 2014), 273.

²¹ Heyet, *Kur’an-ı Kerim Açıklamalı Meali*, (Ankara: Diyanet Vakfı, 2003), 272.

{أَمَّا مَنْ ظَلَمَ فَسَوْفَ نُعَذِّبُهُ} “Haksızlık yapana-inkaredene- gelince biz onu öldüreceğiz” buna göre kelimeye “Zulüm eden -küfrü seçene gelince- onu ölümle cezalandırırız” anlamı vermişlerdir.²² Şu hâlde Tercümânü'l-Kur'ân diye nitelenen İbn Abbas'ın bir kelimenin tam anlamını tespitinde nasıl bir çaba sarf ettiğini, Kur'an âyetlerini tefsir ederken ne derece hassas ve dikkatli olunması lazım geldiğini iyi düşünmemiz, buna göre bizim de aynı gayretle hareket etmemiz gerekir.

Tefsirlerin aksine Kehf sûresindeki, {أَمَّا مَنْ ظَلَمَ فَسَوْفَ نُعَذِّبُهُ} ayetteki (نُعَذِّبُهُ) kelimesi, “zulmedene azap edeceğiz” veya “haksızlık edenini cezalandıracağız.”²³ şeklinde olmak üzere Türkçe birçok mealde “azap veya ceza” diye yorumlanmıştır.

1.4. Seyyie/سَيِّئَةً Kelimesi

Sözlüklerin genelinde (سَيِّئَةً) kelimesi “küçük günah” anlamına gelmekte ise de İbn Abbas, Taberî ve Beğavî (ö.1122-516) gibi önde gelen müfessirler Bakara Suresi 81. Ayette geçen (سَيِّئَةً) kelimesine “şirk” anlamı vermişlerdir.²⁴

{يَلَىٰ مَنْ كَسَبَ سَيِّئَةً وَأَحَاطَتْ بِهِ خَطِيئَتُهُ فَأُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ}²⁵

“Hayır! Kim Allah'a şirk koşarda kötülüğü kendisini çepeçevre kuşatırsa işte o kimseler cehennemliktirler. Onlar orada devamlı kalırlar.”²⁶ Buna göre bu âyetteki (سَيِّئَةً)'den maksat “şirk”tir.

“Kim, günah kazanmış da hataları kendisini kuşatmışsa”,²⁷ “Kim bir kötülük eder de kötülüğü kendisini çepeçevre kuşatırsa”,²⁸ “Kimler bilerek günah işler”²⁹, “Her kim bir yaramazlık işler, günahı da

²² İbn Abbas, Abdullah b. Abbas b. Abdülmuttalib, *Tefsîru İbni Abbâs*, thk. Abdulâziz el-Humeydî, (Mekke: Câmîatu Ümmi'l-Kurâ, ts.), 1: 13; Taberî, *Cami'u'l-beyân*, 18: 98; Zemaşşerî, Ebu'l-Kasım Mahmud b. Ömer ez-Zemaşşerî el-Havârizmî, *el-Keşşâf an hakaiki't-tenzîl ve uyûni'l-akâvîl fi vucuhî't-tevîl*, thk. Abdürrazzak el-Mehdî, (Beyrut: Dâru İhyâ'it-türâsi'l-Arabî, t.s.), II, 695; Beğavî, *Tefsîru'l-Beğavî*, 3: 149; İbn Kesir, *Tefsîru'l-Kur'an'î'l-Azîm*, 2: 434; Suyutî, *Tefsîru'l-Celaleyn*, 303. Kehf 18/87.

²³ Diyanet Vakfı Meali, 302; Elmalılı, *Kur'an-ı Kerim ve Yüce Meali*, 304; Bilmen, *Kur'an-ı Kerim Türkçe Meali*, 304; Ateş, *Kur'an-ı Kerim ve Yüce Meali*, 302; Öztürk, *Kur'an-ı Kerim Meali*, 276; Abdalbaki Gölpınarlı, *Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Meali*, (İstanbul: Remzi Kitap Evi, 1955), 1: 387; Parlayan, *Kur'an-ı Kerim ve Özlü Tefsir*, 302; Bayraklı, *Yeni Bir Anlayış Işığında Kur'an Meali*, 305; Hayrat Neşriyat, *Kur'an-ı Kerim ve Muhtasar Meali*, 302; Bulaç, *Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Anlamı*, 304.

²⁴ İbn Abbas, *Tenvîru'l-Mikbas*, 1: 13; Taberî, *Cami'u'l-beyân*, 2: 282; Beğavî, *Me'âlimu't-Tenzîl*, 1: 55. (سَيِّئَةً) Mu'tezile'ye göre, *kebâir* sahipleri Allah'ın tehdit ettiği kimselerdir ki, cehennemde ebedi olarak kalacaklardır. Zemaşşerî, *Keşşâf*, 1: 185; Fahrüddîn er-Râzî, Muhammed bin Ömer bin Hasen bin Huseyn bin Ali et-Teymî, *Mefâtihu'l-gayb/Tefsîru'l-kebir*, thk. İbrahim Şemsuddîn-Ahmed Şemsuddîn, 23 Cilt, 4. Bs. (Beyrut: Dâru'l-kütübî'l-ilmîyye, 2013), 3: 484.

²⁵ Bakara 2/81.

²⁶ Taberî, *Cami'u'l-beyân*, 2: 281; Beğavî, *Tefsîru'l-Beğavî*, 1: 55; İbn Kesir, *Tefsîru'l-Kur'an'î'l-Azîm*, 1: 83; Suyutî, *Tefsîru'l-Celaleyn*, 12.

kendisini kuşatırsa”³⁰, “Kötülük ve çirkinlik kazanan, suçu kendisini kuşatmış olan kişiler”³¹ gibi meallerde ayette geçen (سَيِّئَةً) kelimesine “kötülük” anlamı verilmiştir. Hâlbuki kelimenin bu âyette şirk anlamına geldiği açıktır.

{وَمَنْ جَاءَ بِالسَّيِّئَةِ فَكُبَّتْ وَجُوهُهُمْ فِي النَّارِ هَلْ تُجْزَوْنَ إِلَّا مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ}

“Kimler de şirk koşarsa, yüzüstü ateşe atılırlar. (Onlara), “Ancak yaptıklarınızın karşılığını görüyorsunuz, denir.”³² Bu ayette de (سَيِّئَةً) kelimesi şirk anlamını taşımaktadır. Kelimesinin günah anlamına geldiği ayetlerde bulunmaktadır.

{إِنْ تَجْتَنِبُوا كَبَائِرَ مَا تُنْهَوْنَ عَنْهُ نُكَفِّرْ عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ}

“Eğer yasaklandığımız büyük günahlardan kaçınırsanız, sizin küçük günahlarınızı örteriz.” Ayetinde ise (سَيِّئَةً) kelimesi günah anlamına gelmektedir.

1.5. Vasat/وسط Kelimesi

Ezherî, (وَسَطًا) kelimesine kimi Arapların “adil” kimilerinin de “hayır” anlamını verdiklerini ifade eder. Çünkü adalet hayırdır, hayırda adalettir. Rasulullah anlatılırken; o toplumun içinde (وَسَطًا) yani “en hayırları idi” denilmiştir. Fahrüddin er-Razî (ö. 666/1267), bu kelimenin anlamları içinde yer alan “her şeyin en adaletlisi, âdili ve doğrusu”, İbn Manzûr (ö. 711/1311) “en âdili” anlamını tercih etmişlerdir. Zira bu kelime, “âdil ve en hayırlı ümmet” anlamına da gelmektedir. Söz konusu kelimeye “adaletli” anlamı verenler olduğu gibi “en hayırlı” anlamını verenler de vardır. Ancak iki anlam da aynı kapıya çıkmaktadır. Zira “adalet hayırdır, hayır da adalettir”. Araplar (أَمَّةً وَسَطًا) tabirini genelde “hayırlı bir ümmet” diye anlarlar. Keza müfessir Beğavî bu kelimeye “adaletli ve hayırlı” anlamını vermiştir. Meselâ âyette geçen; {قَالَ أَوْسَطُهُمْ} “En hayırları ve en adilleri dedi ki”³⁴ ifadesinde (وَسَطًا) kelimesi “en hayırlı veya adil anlamındadır.

²⁷ Elmalılı, *Kur'an-ı Kerim ve Yüce Meali*, 13; Mihr, *Kelime Kelime Kur'an-ı Kerim*, 11; Gölpınarlı, *Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Meali*, 1: 23.

²⁸ Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin, *Kur'an-ı Kerim Meali*, (Ankara: DİB Yayınları, 2000), 11; Bayraklı, *Yeni Bir Anlayış Işığında Kur'an Meali*, 12; Celal Yıldırım, *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, (İstanbul: Tercüman Tesisleri, 1982), 33; Hayrat Neşriyat, *Kur'an-ı Kerim ve Muhtasar Meali*, 11.

²⁹ Bulaç, *Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Anlamı*, 13.

³⁰ Bilmen, *Kur'an-ı Kerim Türkçe Meali*, 13.

³¹ Yaşar Nuri Öztürk, *Kur'an-ı Kerim Meali*, (İstanbul: Hürriyet Ofset, 1994), 26.

³² Neml 27/90; Taberî, *Tefsiru't-Taberî*, 19: 508; Beğavî, *Tefsiru'l-Beğavî*, 3: 370; İbn Kesir, *Tefsiru'l-Kur'an'î'l-Azîm*, 2: 685; Suyutî, *Tefsiru'l-Celaleyn*, 385.

³³ Nisâ 4/31.

³⁴ Kalem, 68/28

{وَكَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا لِتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ وَيَكُونَ الرَّسُولُ شَهِيدًا عَلَيْكُمْ} ³⁵

“İşte böylece sizin insanlığa şahitler olmanız, Resûl’ün de size şahit olması için sizi mutedil bir millet kıldık.”³⁶ Bu âyette geçen (وَسَطًا) kelimesine, meallerde ilk akla gelen “orta” anlamı verilmiş ve âyet “Biz sizi orta bir ümmet kıldık” diye tercüme edilmiştir. Hâlbuki bu anlam eksik bir anlamdır. Bununla beraber meallerde (وَسَطًا) kelimesine “Orta, mutedil, vasat bir ümmet, tam ortasında, sakın ve şerefli, açık fikirli bir ümmet” gibi anlamlar da verilmektedir.³⁷ Sonuç itibariyle bu kelimeye “âdil, dengeli” anlamı vermek daha isabetli görünmektedir.

1.6. Îmân/ ایمان/ Kelimesi

{وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُضَيِّعَ إِيمَانَكُمْ} ³⁸

“Allah sizin kılmış olduğunuz namazları asla zayi edecek değildir.” âyetinde mezkûr kelime müfessir ve dilcilere göre “namazınız” anlamına gelmektedir. ³⁹ Âyetin sebab-i nüzûlüne baktığımızda kelimenin bu âyette neden “namaz” anlamına geldiği daha iyi anlaşılmaktadır. Kible, Kudüs’ten Mekke’ye çevrilince, müslümanlar endişeye düşüp ve Resûlullah’a (a.s.) ‘Kudüs’e yönelik kıldığımız namazlar ne olacak?’ diye sormuşlar, bunun üzerine bu ayet nâzil olmuştur. İbn Abbas’a atfedilen tefsirde ve Taberî’de (لِيُضَيِّعَ إِيمَانَكُمْ) ifadesine, isabetli bir şekilde “Kudüs’e doğru kılınan namazın ecri zayi olmaz” anlamı verilmiştir.⁴⁰ Şu hâlde kelimeyi olduğu gibi çevirip “imanınızı zayi etmez” anlamı vermek isabetli değildir.

Tefsirlerdeki bu genel kanaatin aksine âyette geçen (إِيمَانَكُمْ) kelimesini bazı meal yazarları; “Allah sizin imanınızı zayi edecek değildir”,⁴¹ “Allah, imanınızı zayi etmez”,⁴² “Allâh imanınızı boşa

³⁵ Bakara 2/143.

³⁶ Ferra, *Me’anî’l-Kur’ân*, : 64; Taberî, *Cami’u’l-beyân*, 3: 143; Beğavî, *Tefsiru’l-Beğavî*, 1: 82; İbn Kesir, *Tefsiru’l-Kur’an’i’l-Azîm*, 1: 136; Suyutî, *Tefsiru’l-Celaleyn*, 22.

³⁷ DİB, 21; Bilmen, *Kur’an-ı Kerim Türkçe Meali*, 23; Ateş, *Kur’an-ı Kerim ve Yüce Meali*, 21; Bayraklı, *Yeni Bir Anlayış Işığında Kur’an Meali*, 22.

³⁸ Bakara 2/143.

³⁹ Ferra, *Me’anî’l-Kur’ân*, 1: 66; Taberî, *Cami’u’l-beyân*, 3: 143; Beğavî, *Tefsiru’l-Beğavî*, 1: 84; İbn Kesir, *Tefsiru’l-Kur’an’i’l-Azîm*, 1: 137; Suyutî, *Tefsiru’l-Celaleyn*, 22; İbn Manzûr, *Lisânu’l-Arab*, 12: 228; Zebîdî, *Tâcu’l-Arûs*, 21: 434.

⁴⁰ İbn Abbas, *Tefsiru İbni Abbâs*, 1: 23; Taberî, *Cami’u’l-beyân*, 3: 578.

⁴¹ Mihr, *Kelime Kelime Kur’an-ı Kerim, Lafzı ve Ruhu Meal*, 22.

⁴² Ateş, *Kur’an-ı Kerim ve Yüce Meali*, 21; Bilmen, *Kur’an-ı Kerim Türkçe Meali*, 23; Gölpınarlı, *Kur’an-ı Kerim ve Türkçe Meali*, 1: 32; Yıldırım, *Kur’an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 33; Hasan Basri Çantay, *Kur’an-ı Hakîm ve Meali Kerim*, (İstanbul: Elif Ofset, 1979), 1: 41-42.

çıkarmaz";⁴³ "Allah sizin imanınızı hiçe sayacak değildir",⁴⁴ "Ama Allah imanınızı işe yaramaz hale getirmeyecektir"⁴⁵ şeklinde "imanınız" diye çevirmişlerdir.

1.7. Kâmu/قاموا Kelimesi

{يَكَادُ النَّبِيُّ يَخْطَفُ أَبْصَارَهُمْ كُلَّمَا أَصْنَاءَ لَهُمْ مَشَوْا فِيهِ وَإِذَا أَظْلَمَ عَلَيْهِمْ قَامُوا}

"Onlar için etrafi aydınlatınca orada birazcık yürürler, karanlık üzerlerine çökiince de (şaşkın bir şekilde) oldukları yerde kalırlar".⁴⁶

Bu âyetteki (قاموا) fiilinin yaygın anlamı, "ayağa kalktılar" şeklindedir. İlk bakışta bu anlam uygun görünmekte ise de dil ve tefsir âlimlerine göre, bu kelimenin âyetteki asıl anlamı "yerlerinde sabit bir şekilde durdular, ne ileri ne geri gittiler"⁴⁷ şeklindedir. Nitekim es-Sa'dî (ö. 427/1035) bu kelimeye "durdular" anlamı vermiş,⁴⁸ İbn Kesîr (ö. 774/1373) ise bu kelimeyi "kalplerine şüphe geldiği zaman, şaşkın bir şekilde yerlerinde durdular"⁴⁹ şeklinde açıklamıştır. Taberî ise "küfürlerinde durdular" demiştir.⁵⁰ Şu hâlde söz konusu kelimenin bu âyette taşıdığı anlam "yerlerinde durdular" şeklinde olmalıdır. Meallerde de genel olarak bu anlam verilmiştir. Meselâ "Önlerini her aydınlattığında (biraz) yürürler, üzerlerine karanlık basıverince de kalakalırlar."⁵¹ Buradaki problem, söz konusu kelimeye, onun yaygın ve ilk akla gelen anlamına bakarak "ayağa kalktılar" anlamı verilmesi tehlikesidir.

1.8. Zann/ظن Kelimesi

Zann kelimesi "kesin bilgi/şüpheli bilgi" anlamlarına gelen ezced kelimelerindendir. (يَظُنُّونَ) Kelimesini Ferahidî, "şek veya yakîn" olarak tanımlar.⁵² (لَعَلَّ) ve (أرجو) hem "ummak" hem de "korkmak" anlamına geldiği gibi, (يَظُنُّونَ) kelimesi de "gerçek ve yakîn" anlamına da gelir.⁵³

{الَّذِينَ يَظُنُّونَ أَنَّهُمْ مُلَافُوا رَبِّهِمْ وَأَنَّهُمْ إِلَيْهِ رَاجِعُونَ}

⁴³ Elmalılı, , Kur'an-ı Kerim ve Yüce Meali, 23; Bulaç, Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Anlamı, 23.

⁴⁴ Bayraklı, Yeni Bir Anlayış Işığında Kur'an Meali, 22.

⁴⁵ Öztürk, Kur'an-ı Kerim Meali, 34.

⁴⁶ Bakara 2/20; Beğavî, Tefsiru'l-Beğavî, 1: 26; Suyutî, Tefsiru'l-Celaleyn, 4.

⁴⁷ İbn Manzûr, Lisânü'l-Arab, 12: 496; Zebîdî, Tâcu'l-arûs,33: 309.

⁴⁸ Sa'adî, Abdurrahman b. Nasır b. Abdillâh es-Sa'adî, Teysiru'l-kerimi'r-rahmani fi tefsiri kelami'l-mennani, thk: Abdurrahman b. Muâlla el-Luveyhikî, (Beyrut: Muesseset'r-risale, 2000), 1: 44.

⁴⁹ İbn Kesîr, Tefsir İbn Kesir, 1: 37.

⁵⁰ Taberî, Cami'u'l-beyân, 3: 143

⁵¹ Bulaç, Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Anlamı, 8.

⁵² Ferahidî, 8: 152.

⁵³ Bursevî, İsmail Hakki, Rûhu'l-Beyân, (Beyrut: Dâru ihyâi't-türâsi'l-Arabî, t.s.), 1: 161-169.

“Onlar, kesinlikle Rablerine kavuşacaklarını ve O’na döneceklerini bilen ve bunu kabullenen kimselerdir.”⁵⁵

Ferahidi bu ayette geçen “zann” kelimesinin “yakîn” anlamında olduğunu söyler.⁵⁶ Zira (يُظُنُّونَ) kelimesi “yakîn” anlamına gelir.⁵⁷ Zann kelimesi genelde şek ve şüphe için kullanılmakla beraber bu âyette, “kesin bilmek” anlamındadır. Nitekim Taberî, Arapların (ظَنَّ) fiilini bazen “yakîn” anlamında kullandıklarını ifade eder ve Kur’an’da geçen her (ظَنَّ) kelimesinin “kesin ve yakîn” anlamına geldiğini söylemekte ve bu âyetle ilgili olarak “Rablerine itaat eden, inanan insanlar nasıl olur da O’nunla buluşma konusunda şüphe içinde olurlar?”⁵⁸ diyerek bu görüşünü temellendirir. Bu âyette geçen mezkûr kelimenin (يُظُنُّونَ) en tercih edilen anlamı yakîndir. Aşağıdaki ayetlerde de “zann” kelimesi yakın bilgi anlamında kullanılmıştır.

{وِظَّنَّ دَاوُدُ أَنَّمَا فَتَنَّاهُ فَاسْتَغْفَرَ رَبَّهُ وَخَرَّ رَاكِعًا وَأَنَابَ}

“Dâvûd, benim kendisini imtihan ettiğimizi anladı, bildi”.⁵⁹

{إِنِّي ظَنَنْتُ أَنِّي مُلَاقٍ حِسَابِيَّةٍ}

“Çünkü ben, hesabımla karşılaşacağımı zaten biliyordum”⁶⁰ mealindeki âyetler buna açık bir örnektir.

Hâl böyle iken bazı meallerde (يُظُنُّونَ) kelimesine, “Ona döneceklerini umanlar- Ona döneceklerini düşünürler”⁶¹ örneğinde olduğu gibi “ummak ve düşünmek” anlamı verilmiştir ki bu isabetli değildir.

⁵⁴ Bakara 2/46;

⁵⁵ Beğavî, *Tefsiru'l-Beğavî*, 1: 38; İbn Kesir, *Tefsir İbn Kesir*, 1: 61; Suyutî, *Tefsiru'l-Celaleyn*, 7.

⁵⁶ Ferahidî, 8: 152.

⁵⁷ İbrahim Mustafa, İbrahim Mustafa, Ahmed ez-Zeyyat, Hamid Abdulkadir, Muhammed en-Neccar, *el-Mûcemu'l-vasît*, (İstanbul: Dâru'd-daâve, 1990), 2: 278.

⁵⁸ Taberî, *Cami' u'l-beyân*, 1: 17.

⁵⁹ Sa'd 38/24; Ferra, *Me'anî'l-Kur'ân*, 2: 286; Taberî, *Tefsiru't-Taberî*, 21: 181; Beğavî, *Tefsiru'l-Beğavî*, 9: 48; Suyutî, *Tefsiru'l-Celaleyn*, 454.

⁶⁰ Hâkka 69/20; Ferra, *Me'anî'l-Kur'ân*, 3: 80; Taberî, *Tefsiru't-Taberî*, 23: 585; Beğavî, *Tefsiru'l-Beğavî*, 9: 357; İbn Kesir, *Tefsir İbn Kesir*, 3: 544; Suyutî, *Tefsiru'l-Celaleyn*, 567.

⁶¹ Bekir Sadak, *Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Anlatımı*, (İstanbul: Ötüken Neşriyat, 1989), 8.

1.9. Benân/بَنَان Kelimesi

(بَنَان) Sözlükte “el parmakları” demektir.⁶² İbn Manzûr, بَنَان kelimesinin “eklem ve mafsalsal” anlamına geldiğini ve (بَنَان) kelimesinin her eklemi kapsadığını söyler.⁶³

{وَاضْرِبُوا مِنْهُمْ كُلَّ بَنَانٍ} ⁶⁴

“Vurun onların her organlarına vurun.”⁶⁵ Ayetinde (بَنَان) kelimesi ile İbn Manzûr’un da tespit ettiği gibi, “eklem ve mafsallar” kastedilmiştir.⁶⁶ Nitekim Ebû İshak’a göre (ö. 1205/1790) bu âyette geçen (بَنَان) kelimesi ile bedendeki “bütün organlar” kastedilmektedir.⁶⁷ Taberî bu kelimeyi “Düşmanlarımızın her tarafına, her mafsalsına vurun”,⁶⁸ Halebî (ö. 756/1355) “Rastgele vurun, nereye geldiye vurun”⁶⁹ şeklinde birbirine yakın anlamda tefsir etmişlerdir.

Ayet tefsirlerde bu şekilde anlamlandırılırken bazı meallerde söz konusu âyete “Vurun onların bütün parmaklarına!”⁷⁰ anlamı verilmiştir. Bu durumda sanki âyette cüz kastedilmiş gibi mezkûr kelimeye parmak anlamı verilerek anlam daraltılmıştır.

1.10. Fitne/فِتْنَةٌ Kelimesi

{وَقَاتِلُوهُمْ حَتَّى لَا تَكُونَ فِتْنَةٌ وَيَكُونَ الدِّينُ لِلَّهِ} ⁷¹

“Hiçbir zulüm, şirk ve baskı kalmayınca ve din yalnız Allah’ın oluncaya kadar onlarla savaşın.”⁷²

Bu âyette geçen (فِتْنَةٌ) kelimesi “dünya, mal, çoluk çocuk, kadın, hırs veya yarış” gibi anlamlara değil, bağlamı itibariyle “küfür, şirk ve zülüm” anlamlarına gelir. Buna göre âyetin anlamı “şirk kalmayınca ve din yalnız tek bir Allah’ın oluncaya kadar onlarla savaşın”⁷³ şeklinde olmalıdır. Nitekim Salebî söz konusu âyette geçen “fitne” kelimesine “şirk bitinceye kadar,

⁶² Razî, *Muhtârü’s-sihâh*, 1: 73; İbn Manzûr, *Lisânü’l-Arab*, 1: 128.

⁶³ İbn Manzûr, *Lisânü’l-Arab*, 8: 58.

⁶⁴ Enfâl 8/12

⁶⁵ Ferra, *Me’ânî’l-Kur’ân*, 1: 272; Taberî, *Cami’u’l-beyân*, 8: 431; Beğavî, *Tefsiru’l-Beğavî*, 2: 196; İbn Kesir, *Tefsir İbn Kesir*, 2: 91; Suyutî, *Tefsiru’l-Celaleyn*, 178.

⁶⁶ İbn Manzûr, *Lisânü’l-Arab*, 13: 58.

⁶⁷ Zebîdî, *Tâcu’l-Arûs*, 34: 279.

⁶⁸ Taberî, *Cami’u’l-beyân*, 13:431.

⁶⁹ Halebî, Şihâbuddin Ahmed b. Yusuf b. Abdiddâim es-Semîn el-Halebî, *Tefsiru’d-Dürri’l-Masûn fi Ulûmi’l-Kitabi’l-Meknûn*, thk. Ahmed Muhammed el-Harrât, (Dimeşk: Daru’l-kalem, 1987), 1: 2085.

⁷⁰ TDV Meali, 122; Mihr, *Kelime Kelime Kur’an-ı Kerim*, 120.

⁷¹ Bakara 2/193

⁷² Ferra, *Me’ânî’l-Kur’ân*, 1: 103; Taberî, *Cami’u’l-beyân*, 3: 570; Beğavî, *Tefsiru’l-Beğavî*, 1: 116; İbn Kesir, *Tefsir İbn Kesir*, 1: 170; Suyutî, *Tefsiru’l-Celaleyn*, 30.

⁷³ İbn Kesir, *Tefsiru’l-Kur’an’i’l-Azîm*, 1: 170.

Müslüman oluncaya ve din yalnız tek bir Allah'ın oluncaya kadar onlarla savaşın"⁷⁴ anlamını vermiş, âyetin kendilerine dayatılan (bâtıl) dini terk edinceye kadar onlarla savaşınız anlamına geldiğini vurgulamıştır.⁷⁵ Fitne kelimesi aşağıdaki ayette ve başka ayetlerde de aynı anlamda kullanılmıştır:

77" Şirk ise adam öldürmekten daha büyüktür." {وَالْفِتْنَةُ أَكْبَرُ مِنَ الْقَتْلِ} ⁷⁶

Bazı mealler tefsirlerde verilen yukarıdaki bilgilerin aksine (فِتْنَةٌ) kelimesini olduğu gibi zikretmekle yetinmişler ve bu âyete "Ve fitne kalmayınca ve din, Allah için oluncaya kadar onlarla savaşın"⁷⁸ diye meal vermişlerdir ki bu isabetli değildir. Zira meal okuyucusu fitne kelimesine algı dünyasındaki anlamı yükleyecektir. Çokanlamlı bir kelimeyi olduğu gibi yazmak bazen okuyucuya doğru bilgiyi vermek anlamına gelmemektedir. Her ne kadar meal yazarı Allah'ın ayetleri konusunda yanlış anlam vermemek için kelimenin Arapçasındaki anlamı zikretmekle yetinse de yaptığı doğru değildir. Zira Kur'an kelimeleri başka dillere geçişte anlam değişimine maruz kalmış olabilir.

1.11. Tehlike (التَّهْلُكَةُ) Kelimesi

{وَلَا تُلْقُوا بِأَيْدِيكُمْ إِلَى التَّهْلُكَةِ}

*"Kendi ellerinizle kendinizi tehlikeye atmayın."*⁷⁹

Mealindeki âyette yer alan (التَّهْلُكَةُ) kelimesinin yaygın anlamı bilinen "tehlike, helak ve ölüm"dür. Ancak Allah Teâlâ, bu âyetle müminleri "cihadı bırakıp dünya hayatının lezzetine ve zevklerine dalarak kendinizi tehlikeye atmayın" diye uyarılmaktadır. Şu halde tehlike (التَّهْلُكَةُ), müminlere "haram kılınan şeyleri işlemek ve Allah'ın verdiği emirleri yerine getirmemek"tir.⁸⁰

⁷⁴ Sâ'lebî, Ebû İshak Ahmed b. Muhammed b. İbrahim, *Tefsîru's-Sâ'lebî*, thk. Muhammed el-Fadlî, (Beyrut: Mektebetü'l-Asriyye, 2004), 1: 201.

⁷⁵ Şa'ra'vî, *Tefsîru's-Şa'ra'vî*, 1: 558.

⁷⁶ Bakara 2/217.

⁷⁷ Ferra, *Me'ani'l-Kur'ân*, 1: 103; Taberî, *Cami'u'l-beyân*, 5:301; Beğavî, *Tefsîru'l-Beğavî*, 1: 139; İbn Kesir, *Tefsîr İbn Kesir*, 1: 191; Suyutî, *Tefsîru'l-Celaleyn*, 34.

⁷⁸ TDV Meali, 28; DİB, 29; Ateş, *Kur'an-ı Kerim ve Yüce Meali*, 29; Öztürk, *Kur'an-ı Kerim Meali*, 41; Hayrat Neşriyat, *Kur'an-ı Kerim ve Muhtasar Meali*, 29; Mihr, *Kelime Kelime Kur'an-ı Kerim*, 27; Gölpinarlı, *Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Meali*, 1: 44; Bulaç, *Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Anlamı*, 29; Sadak, *Kur'an-ı Kerim ve Türkçe anlatımı*, 29.

⁷⁹ Bakara 2/195.

⁸⁰ Zebidî, *Tâcu'l-Arûs*, 32: 206.

Tâberî'nin ifade ettiği üzere tehlike, "Allah yolunda infak etmemek, cihadı bırakmak veya Allah'tan umudu kesmek" tir.⁸¹

Sahâbe ve tâbiînden pek çok müfessir, bu kelimeyi "cimrilik ve Allah yolunda malını harcamamak; ailesini, malı ve mülkü tercih edip cihattan vazgeçmek veya Allah'tan umudu kesmek" şeklinde yorumlamışlardır.⁸²

Bununla birlikte Türkçe meallerin çoğunda bu kelime (التَّهْلِكَةُ), aynen "tehlike" anlamı verilmekle yetinilmiş ve "Kendinizi kendi elinizle tehlikeye atmayın, iyilik edin." şeklinde çevrilmiştir.⁸³ Görüldüğü gibi mezkûr olduğu gibi "tehlike" şeklinde çevirmek âyette kastedilen anlamı tam olarak yansıtmamaktadır. Sonuçta önde gelen müfessirlerin "tehlike" kelimesine verdikleri anlam ile bazı Türkçe meallerde verilen anlam arasında çok çelişki bulunmaktadır.

1.12. Te'vîl (تَأْوِيلٌ) Kelimesi

{ هَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا تَأْوِيلَهُ يَوْمَ يَأْتِي تَأْوِيلَهُ يَقُولُ الَّذِينَ نَسُوهُ مِنْ قَبْلُ قَدْ جَاءَتْ رُسُلُ رَبِّنَا بِالْحَقِّ }⁸⁴

"(Fakat onlar), onun te'vîlinden başka bir şey mi bekliyorlar. Te'vîli geldiği (haber verdiği şeyler ortaya çıktığı) gün, önceden onu unutmuş olanlar derler ki: Doğrusu Rabbimizin elçileri gerçeği getirmişler."⁸⁵

(تَأْوِيلٌ) Kelimesinin sözlük anlamı, "tefsir, yorum" dur.⁸⁶ Söz konusu kelimeyi İbn Abbas (r.a.) "Kur'an'ın vaat ettiği sonuçtan başkasını mı bekliyorlar"⁸⁷ şeklinde tefsir etmiştir. Taberî, bu âyeti, "Kur'ân'da verilen söz veya kıyamet gününde varılacak nokta" diye yorumlamıştır.⁸⁸ Katâde (ö. 61/118-680/736) te'vîl kelimesine "sevab ve mükâfat", Mücâhid ise (ö. 21/642-104/722) "ceza ve azab" anlamlarını vermişlerdir.⁸⁹

⁸¹ Taberî, *Cami' u'l-beyân*, 3: 578.

⁸² Beğavî, *Tefsiru'l-Beğavî*, 1: 216.

⁸³ TDV Meali, 29; DİB Meali, 29; Öztürk, *Kur'an-ı Kerim Meali*, 41; Hayrat Neşriyat, *Kur'an-ı Kerim ve Muhtasar Meali*, 29; Mihr, *Kelime Kelime Kur'an-ı Kerim*, 27; Gölpınarlı, *Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Meali*, 1: 45; Bulaç, *Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Anlamı*, 29; Çantay, *Kur'an-ı Hakim ve Meali Kerim*, 1: 53.

⁸⁴ Arâf 7/53.

⁸⁵ Ferra, *Me'ânî'l-Kur'ân*, 1: 255; Beğavî, *Tefsiru'l-Beğavî*, 2: 137; İbn Kesir, *Tefsir İbn Kesir*, 2: 24; Suyutî, *Tefsiru'l-Celaleyn*, 157. Arâf 7/53.

⁸⁶ Râzî, *Muhtâru's-sihâh*, 1: 20.

⁸⁷ İbn Abbas, *Tenviru'l-mikbas*, 1: 168.

⁸⁸ Taberî, *Cami' u'l-beyân*, 12: 478.

⁸⁹ Sâ'lebî, *Tefsiru's-Sâ'lebî*, 1: 881.

Ayette geçen te'vil kelimesi tefsirlerde "sonuç, akibet" anlamlarında kullanıldığı halde bazı meallerde; "Onun te'viline (yorumuna) mı bakıyorlar?"⁹⁰ "Onlar onun te'vîlinden başkasına bakmazlar mı?" "Onun yalnız te'vîlini gözetirler"⁹¹ şeklinde anlamlandırılmıştır. Söz konusu mealler (تَأْوِيل) kelimesine ya "yorum" anlamını vermişler ya da "te'vîl" kelimesini olduğu gibi bırakmışlardır. Bir mealde başka dile geçişi sırasında anlam değişimine uğramış bir kelimeyi Arapça aslındaki gibi yazmak doğru anlama götürmeyecektir. Netice olarak önde gelen müfessirlerin te'vîl kelimesine verdikleri anlam ile bazı Türkçe meallerde tercih edilen anlam arasında ciddi bir farklılık bulunmakta, bu durum kelimenin âyetteki mânasını tam olarak ifade etmemektedir.

1.13. Eyyâmullah/أيام الله Kelimesi

{وَذَكِّرْهُمْ بِأَيَّامِ اللَّهِ}

"Onlara Allah'ın (geçmiş kavimlerin başına getirdiği felâket) günlerini hatırlat."⁹²

Bu âyetteki (أيام الله) tabirini bazı müfessirler "çile günleri", bazıları da "bolluk ve nimet günleri" diye anlamışlardır. Nitekim bu âyet Hz. Peygamber'e sorulduğunda söz konusu tabiri "Allah'ın nimetleri" şeklinde açıklamıştır.⁹⁴ İbn Abbas (ö. 68/687) bu terkibi, "Allah'ın rahmeti veya felaketi" diye yorumlamıştır.⁹⁵ Mücâhid, Katâde ve diğerleri, sadece "Allah'ın nimetlerini hatırlat" diye anlam vermişlerdir.⁹⁶ Zemahşerî ise "Onlara Allâh'ın günlerini (geçmiş milletlerin başlarına gelen olayları) hatırlat!"⁹⁷ yorumunda bulunmuştur.

Tefsirlerde geçen bu bilgilerin meallere yansımadığını görmekteyiz. Bazı meallerde, (أيام الله) tabirine bir açıklık getirmeden "onlara Allah'ın günlerini hatırlat (onlara Allah'ın günleri boyunca

⁹⁰ Mihr, *Kelime Kelime Kur'an-ı Kerim*, 145.

⁹¹ Öztürk, *Kur'an-ı Kerim Meali*, 147.

⁹² İbrahim 14/5

⁹³ Ferra, *Me'ânî'l-Kur'ân*, 2: 4; Taberî, *Cami'u'l-beyân*, 16: 519; Beğavî, *Tefsiru'l-Beğavî*, 3: 22; İbn Kesir, *Tefsir İbn Kesir*, 2: 290.

⁹⁴ İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, 12: 649; Zebîdî, *Tâcu'l-arûs*, 34: 145.

⁹⁵ İbn Abbas, *Tenvîru'l-mikbâs*, 1: 267.

⁹⁶ Taberî, *Câmi'u'l-beyân*, 16: 519; İbn Kesir, *Tefsiru'l-Kur'âni'l-Azîm*, 4: 478.

⁹⁷ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 2: 508.

zikrettir)⁹⁸ şeklinde doğrudan “Allah’ın günleri” anlamı verilmiştir ki bu anlam oldukça kapalıdır, dolayısıyla âyetin anlamını tam olarak yansıtmamaktadır.

1.14. Memnûn/مَمْنُونُ Kelimesi

{إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ أَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُونٍ}⁹⁹

“Fakat iman edip salih amel işleyenler için eksilmeyen devamlı bir ecir vardır.”¹⁰⁰

(مَمْنُونٍ) kelimesinin yaygın ve meşhur anlamı, “müteşekkik veya minnettar olmak”tır. Ancak bu kelime aynı zamanda “devamlı olan, devamlı yapılp işin arkasının kesilmemesi veya hesabı sınırsız” anlamlarına da gelir.¹⁰¹ Nitekim klasik tefsir kitaplarında bu kelimenin geçtiği âyete “*Arđı arkası kesilmeyen mükâfatlar vardır*”¹⁰² anlamı verilmiştir. Dahası “memnun” kelimesi Fussilet, Kalem, İnşikak ve Tîn sûrelerinde de geçmekte ve aynı mânaya gelmektedir. Hâl böyle iken bazı Türkçe meallerde bu kelime “*Onlar için minnet altına sokmayan bir ödül vardır*”¹⁰³, “*minnetsiz bir ecir var*”¹⁰⁴ gibi mânalar verilmiştir ki bu pek uygun düşmemektedir.

1.15. Telâ / تَلَى Kelimesi

{أَفَمَنْ كَانَ عَلَىٰ بَيِّنَةٍ مِّن رَّبِّهِ وَيَتْلُوهُ شَاهِدٌ مِّنْهُ}

“*Rabbi katından açık bir delile dayanan kimse, yalnız dünyalık isteyen kimse gibi midir? Kaldı ki, bu delili Rabbinden bir şahit, o delili sürekli takip ediyor.*”¹⁰⁵

Arapçaya tam vâkıf olmayan bir kimse bu kelimeyi hemen “Kur’an okuyor” diye anlayabilir. Ancak sözlük anlamına bakınca تلى kelimesinin; “ard arda gitmek”, “takip etmek” veya “Kur’an okumak” gibi anlamlara geldiği görülür.¹⁰⁶ Bu âyette ilgili kelime “takip ediyor”, yani Allah’ın kudretini, azametini, yarattığı varlıkları ve yaptıklarını takip ediyor demektir; zira تلى

⁹⁸ Elmalılı, *Kur’an-ı Kerim ve Yüce Meali*, 256; Bilmen, *Kur’an-ı Kerim Türkçe Meali*, 256; Öztürk, *Kur’an-ı Kerim Meali*, 232; Bayraklı, *Yeni Bir Anlayış Işığında Kur’an Meali*, 255; Mihr, *Kelime Kelime Kur’an-ı Kerim*, 250; Gölpinarlı, *Kur’an-ı Kerim ve Türkçe Meali*, 1: 297; Bulaç, *Kur’an-ı Kerim ve Türkçe Anlamı*, 256; Çantay, *Kur’an-ı Hakim ve Meali Kerim*, 1: 376.

⁹⁹ Fussilet 41/8.

¹⁰⁰ TabErî, *Cami’u’l-beyân*, 22: 432; Beğevî, *Tefsiru’l-Beğavî*, 4: 94; İbn Kesir, *Tefsir İbn Kesir*, 3: 256; Suyutî, *Tefsiru’l-Celaleyn*, 477.

¹⁰¹ Razî, *Muhtaru’s-Sihah*, 1: 642; İbn Manzûr, *Lisânü’l-Arab*, 13: 415. Zebidî, *Tâcu’l-Arûs*, 29: 201.

¹⁰² İbn Abbas, *Tenvîru’l-Mikbâs*, 1: 496.

¹⁰³ Öztürk, *Kur’an-ı Kerim Meali*, 435.

¹⁰⁴ Gölpinarlı, *Kur’an-ı Kerim ve Türkçe Meali*, 2: 562.

¹⁰⁵ Hûd 11/17.

¹⁰⁶ Razî, *Muhtaru’s-sihâh*, 1: 83.

“bir şeyin arkasını takip etmek, arkasından gelmek ve arkadan gelen şey” demektir.¹⁰⁷ Buna göre âyette geçen (يَتَّبِعُوهُ) kelimesi “akılla Allah’ın delilini takip ediyor” demek olur.¹⁰⁸ Nitekim Sa’lebî (يَتَّبِعُوهُ) kelimesini “ona şahitlik ve tasdik edene tâbi oluyor” diye açıklamıştır.¹⁰⁹

Meallerin birçoğunda ise ayet; “O’nun (Allah) tarafından bir şahidin, onu okuduğu kimse mi Rabbinden kesin bir delil üzerinde oldu ki-onun arkasından da bir şahidi olanlar”¹¹⁰ şeklinde tercüme edilmiştir. Elbette yanlış tercümelemlerin sebepleri Kur’ân’da yer alan bazı kelimelerin çokanlamlı olmasından ibaret değildir. Bu konuyu tamamlayıcı olarak diğer sebeplere müstakil başlıklar altında kısaca değinmek yerinde olacaktır.

2. MEALLERDEKİ YANLIŞ ÇEVİRİLERİN TEMEL SEBEPLERİ

Yukarıda çokanlamlı kelimelerin neler olduğu, temel sözlük ve tefsirlere müracaat edilmezse bunların çevirilerinde ne tür hatalara düşülebileceği üzerinde birçok örnek kelimeyi incelemeye ve hataları belirtmeye çalıştık. Burada ise çokanlamlı kelimelerin yol açtığı çeviri hatalarının belli başlı sebepleri üzerinde durmak istiyoruz.

2.1. Nüzül Sebebinin Dikkate Alınmaması

Âyetin nüzül sebebinin bilinmesi, âyete doğru anlam verebilmek için zaruridir; çünkü âyetler dinamik bir şekilde ashâbın Resûl-i Ekrem’e (a.s.) sorduğu bir soru, yaşanmış bir olay veya bir problem üzerine; sorunları çözmek, Allah Teâlâ’nın hükmünü ortaya koymak üzere indirilmiştir. Tefsir ilimlerinin en önemlilerinden olan *sebeb-i nüzûl*, âyetin daha iyi anlaşılmasına yardımcı olmaktadır. Bu sebeple âlimler esbâb-ı nüzûle dair kıymetli eserler telif etmişlerdir.¹¹¹ Bazı âyetlerin sebeb-i nüzûlü iyi bilinmezse ilgili âyetin anlamı tam olarak anlaşılabilir. Örnek olarak vermekte yetineceğiz: “Doğuda, Batı da Allah’ındır. Nereye dönerseniz Allah ’ın yüzü (zâtı)

¹⁰⁷ İbrahim Mustafa v.dğr., *el-Mu’cemu’l-vasîf*, 1: 358.

¹⁰⁸ Bursevî, *Rûhu’l-Beyân*, 4: 147.

¹⁰⁹ Sâlebî, *Tefsiru’s-Sâlebî*, 1: 1119.

¹¹⁰ Bayraklı, *Yeni Bir Anlayış Işığında Kur’an Meali*, 223; Mihr, *Kelime Kelime Kur’an-ı Kerim*, 225; Gölpinarlı, *Kur’ân-ı Kerim ve Türkçe Meali*, 1: 204; Parlayan, *Kur’an-ı Kerim ve Özlü Tefsir*, 222.

¹¹¹ Vâhidî, Ebü’l-Hasan Ali b. Ahmed b. Muhammed en-Nisâburî, *Esbâbu nüzûli’l-Kur’ân*, Rivâye Bedreddin Ebu Nasr Muhammed b. Abdullah el-Ergeyani, (Riyad: Dârü’l-Meyman, 2005); Suyûtî, Ebu’l-Fazl Celaleddin Abdurrahman b. Ebî Bekr, *Esbâbü’n-nüzûl*, (Kahire: Matâbiu şeriketü’l-İ’lanâti’ş-şarkıyye, 1963); Muhsin Demirci, “Esbâbu’n-Nüzulün Kur’an Tefsirindeki Yeri”, *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 11-12 (1993-1994), 7-25.

oradadır"¹¹² mealindeki âyet, zâhirde kişinin nerede olursa olsun dilediği yöne doğru yönelebileceğini, kibleye dönmenin şart olmadığını ifade etmektedir. Ancak âyetin sefer halinde iken kılınan namazlar hakkında nâzil olduğu¹¹³ öğrenilince o zaman âyetin zâhiri anlamının kastedilmeyip, sefer esnasında namaz kılan veya kibleyi tayin edemediği için kendi içtihadına göre namazını eda eden kimseye gösterilen kolaylığı ifade ettiği anlaşılmış olur.¹¹⁴

2.2. Resûl-i Ekrem'in Yapmış Olduğu Tefsire Başvurmayı İhmâl Etmek

Allah Teâlâ'nın, Hz. Peygamber'e Kur'an'ı açıklama görevi verdiğini "*Biz sana da zikri indirdik. Ta ki insanlara, kendilerine ne indirildiğini açıkça anlatsın ve ta ki insanlar da iyice fikirlerini kullansınlar*"¹¹⁵ âyeti açıkça ortaya koymaktadır. Bu sebeple Resûl-i Ekrem, anlamı *müşkil* ve *mücmel* olan kelime ve âyetlerle bazı *garib* kelimeleri açıklamıştır. Nitekim İmam Buhârî (ö. 194/256-810/870) ve Müslim'in (ö. 206/261-822/875) *Sahih*'leri, Tirmizî'nin (ö. 209/279-824/892) *Câmi*i (veya diğer adıyla *Sünen*'i) gibi *câmi* türündeki hadis kitaplarının *Kitâbü't-Tefsîr* bölümleri, Allah Resûlü'nün yapmış olduğu âyet tefsirlerine dair rivayetlere tahsis edilmiştir.

Şu hâlde anlamı kapalı olan kelimelere dair Kur'an'ın kendisine indirildiği ve Allah Teâlâ'nın muradını en iyi bilen Hz. Peygamber'in yapmış olduğu açıklama ve tefsirler¹¹⁶ konumuz açısından son derece önemli olup bunlara mutlaka başvurulması ve bunların değerlendirilmesi gerekir. Zira ashâbın Kur'an tefsirinde önde gelenleri bile yüksek zekâlarına, Arap dil ve belağatına vakıf olmalarına rağmen Hz. Peygamber'in tefsirine kesinlikle ihtiyaç duymuşlardır.¹¹⁷

Kur'an, bir yerde *mücmel* olan kelimeyi diğer âyetlerde açıklamış, kısaca ifade edilen bir kelimeyi diğer âyetlerde tafislatılı olarak vermiştir. Ancak ahkâma, âhiret hâllerine, kıssa ve ahbâra dair hususlarda Resûl-i Ekrem'in izahlarına daha fazla ihtiyaç duyulmuştur. Mücmel âyetlerden ilahi maksadı tayin etmek çok zor veya gayr-ı mümkün olduğundan sahâbe, bilhassa ahkâm âyetlerinin izahında Allah Resûlü'nün açıklamalarına son derece ehemmiyet vermişlerdir. Hz.

---

¹¹² Bakara 2/115.

¹¹³ Tirmizî, "Tefsîr", 2.

¹¹⁴ Demirci, *Esbâbu'n-Nüzulün Kur'an Tefsirindeki Yeri*, 19.

¹¹⁵ Nahl 16/44.

¹¹⁶ Yunus Ekin, "Hz. Peygamber'in Tefsirinin Temel Nitelikleri", *Diyanet İlmî Dergi* 38/1 (2002): 57-64; Ali Eroğlu, "Bir Müfessir Olarak Hz. Peygamber'in Kur'an Tefsirindeki Rolü", *VIII Kutlu Doğum Sempozyumu 18 Nisan 2005*, (2006): 55-60.

¹¹⁷ Öztürk, *Hz. Peygamber'in Kur'an'ı Tefsiri*, 1.

Ömer (r.a.) halka hitaben: “Kur’ân'dan en son nâzil olan riba (faiz) âyetidir. Resûlullah ribayı tefsir etmeden vefat etti. Binaenaleyh ribayı da riba şüphesi olanı da bırakınız”¹¹⁸ buyurmuştur.¹¹⁹

2.3. Kelimenin Câhiliyye Şiirinde ve Arab Dilinde Kullanımına Dikkat Etmek

Kur’ân Arapların kullandığı dil, kelime ve anlam dünyası içinde nâzil olmuştur. “*Apaçık Kitab`a andolsun ki biz, anlayıp düşünmeniz için onu Arapça bir Kur`ân kıldık.*”¹²⁰ “*Anlayasınız diye biz onu Arapça bir Kur`ân olarak indirdik*”¹²¹ mealindeki âyetler bu gerçeğe işaret etmektedir.

Bununla beraber Kur’ân, bazı kavramlara yeni anlamlar yüklemiş, onları daha farklı bir anlamda kullanmış ve bazı kelimelerin anlamını değiştirmiştir. Kureyş lehçesi ile nâzil olan Kur’ân, tartışmalı olmakla beraber, Arapçanın Süryanice, Habeşçe gibi komşu dillerden aldığı ve zaman içinde arapçalaştırdığı bazı kelimeleri kullanmıştır.

Ayrıca Câhiliyye şiiri, dönemin Araplarının dilde ulaştıkları seviyeyi gösterdiği kadar Kur’an’ı anlamada da bize önemli ipuçları sunmaktadır. Bu sebeple bu konu kaynaklarımızda “şiirle istişhad” diye değerlendirilmiştir.¹²² Tefsir ilminde şiir, doğrudan belirleyici değilse de, bilhassa Câhiliyye şiiri, muhadramûna ait şiirler, Arap diline *lahmın* karışmadığı erken dönemde yaşamış (hicrî 150 yılına kadar olan dönem) şairlerin şiirleri, dilin ve kelimelerin doğru ve yerinde kullanımında başvurulması gereken kaynaklardandır.¹²³

Tefsire yardımcı unsur olarak şiirin kullanılması, Hz. Peygamber’den sonra sahâbe dönemiyle başlar.¹²⁴ Şiirle bilhassa nahiv kaidelerinin tespitinde *istişhadın* metotlu, sistemli ve yaygın olarak hicri II. asırdan itibaren kullanıldığı söylenebilir. “Tarih boyunca ekseriyetin kanaati ve tatbikatı, hep tefsirde şiiri kullanmaktan yana olmuştur. Daha Hz. Ömer (r.a) devrinde (12/634-24/644) Kur’ân’daki bir kelimenin anlamının şiirle belirlendiğine dair bir rivayet mevcuttur.”¹²⁵

¹¹⁸ İbn Mâce, “Ticâret”, 58. Râvilerden Said b. Müseyyeb, Hz. Ömer’le karşılaşmadığı için bu hadisin isandı munkatı’dır.

¹¹⁹ Öztürk, Hz. Peygamber’in Kur’an’ı Tefsiri, 5.

¹²⁰ Zuhrûf 43/3.

¹²¹ Yusuf 12/1.

¹²² Taha Hüseyin, *Câhiliye Şiiri Üzerine*, trc. Şaban Karataş, 2. Bs. (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2012); Harun Öğmüş, “Tefsirde Şiirle İstişhad Açısından Hicrî 2. Asrın Önemi”, *Tarihten Günümüze Kur’an İlimleri ve Tefsir Usûlü*, (2009)

¹²³ Geniş bilgi için bk. Öğmüş, *Tefsirde Şiirle İstişhad Açısından Hicrî 2. Asrın Önemi*, 345-362.

¹²⁴ İsmail Aydın, “İbn Abbas: Filolojik Tefsirin Öncüsü”, *EKEV Akademi Dergisi*, 15/48(2011): 88-99.

¹²⁵ Öğmüş, *Tefsirde Şiirle İstişhad Açısından Hicrî 2. Asrın Önemi*, 352.

İmam Şafî'nin (ö. 150/767-204/820) hayatının belli bir kısmını, dili en saf ve temiz hâliyle kullanan bedevîler arasında geçirmesi boşuna değildir.

2.4. Sahâbe, Tâbiûn Dönemi ve İlk Dönem Tefsirlerine Başvurmayı İhmal Etmek

Dört halife, bunlar arasında bilhassa Hz. Ali, diğer sahâbilerden Hz. Âişe, İbn Mes'ud, İbn Abbas, Übey b. Ka'b, Zeyd b. Sâbit gibi müfessirler, tefsire dair ilimlerini büyük ölçüde Resûlullah'tan (a.s.) almışlardır. *Tercümânü'l-Kur'ân* olarak anılan ve kendisine bir tefsir nisbet edilen,¹²⁶ İbn Abbas, bunlar içinde öne çıkmaktadır. "Nitekim Ferrâ (ö. 207/822), Zeccâc (ö. 311/923) ve Nehhâs (ö. 338/949) gibi dilci müfessirlerin yanı sıra İbn Düreyd (ö. 321/933), İbn Fâris (ö. 395/1004) ve Cevherî (ö. 400/1009) gibi sözlük müellifleri, İbn Abbâs'ın dile dayalı açıklamalarına itibar etmişler ve bunun bir göstergesi olarak eserlerine ondan nakledilen bu nevi tefsirlere yer vermişlerdir."¹²⁷

Tefsir ilmini bunlardan alan ashâbın talebeleri arasındaki Mücâhid (ö. 21/642-104/722), İkrime (ö. 105/723), Katâde (ö. 61/118-680/736) gibi tâbiûn müfessirlerinden de özellikle rivayet tefsirlerinde pek çok rivayet kaydedilmiştir. Şu hâlde kelimelere doğru anlam vermede ve âyetlerin tefsirinde bu kaynaklara müracaat ihmal edilmemelidir.

2.5. Kur'an ve Arap Dili Sözlüklerine Yeterince Müracaat Etmemek

Kur'an elfâzı üzerine telif edilmiş *Kur'an sözlükleri* diyebileceğimiz çalışmalarda kelimelerin anlamları, Arapların kelimeleri hangi anlamda kullandığı Arap şiiri ve hadislerden örnekler verilerek tespit edilmiştir. Bu ihtiyaca binaen hicrî ikinci asırdan itibaren Garibü'l-Kur'ân, Lügatu'l-Kur'ân ve Meâni'l-Kur'ân adında pekçok eser yazılmaya başlanmıştır.¹²⁸

Ferahidî'nin (ö. 100/170) *el-Âyn*, adlı şaheseri bu konuda en başta gelen örneklerdendir, İbn Düreyd'in (ö. 223/321) *el-Cemhere*, adlı eseri de değerli sözlüklerden biridir, Ezherî'nin (ö. 282/370) *Tehzibu'l-Luğa*, eseri, Râgıb el-İsfahânî'nin (ö. 502/1108) *Müfredâtü li elfâzi'l-Kur'ân* adlı eseri, Cevherî'nin (ö. 400/1009) *es-Sihâh*'ı, adlı sözlüğü, İbn Manzûr'un (ö. 711/1311) *Lisânü'l-Arab*'ı, Fîrûzâbâdî'nin (ö. 817/1415) *el-Kâmûs*'u ve Zebidî'nin (ö. 1205/1791) *Tâcü'l-Arûs*'u da bu konudaki

¹²⁶ Bu konudaki müstakil bir çalışma için bk. Aydın, İsmail, "İbn Abbas: Filolojik Tefsirin Öncüsü", s. 117-132.

¹²⁷ Aydın, *İbn Abbas: Filolojik Tefsirin Öncüsü*, 120.

¹²⁸ Bk. İbnü'n-Nedim, Ebu'l-Ferec Muhammed b. İshak b. Muhammed el-Varrak el-Bağdadî eş-Şî'i, el-Mu'tezlî, *el-Fihrist*, thk. İbrahim Ramazan, (Beirut: Dâru'l-Ma'rife, 1997), 58-59, 69, 77; Ögmüş, *Tefsirde Şiirle İstîşhad Açısından Hicrî 2. Asrın Önemi*, 353.

kiymetli sözlüklerdir. Burada söz konusu kaynaklara müracaatın ne derece zaruri olduğunu gösteren konumuza dair birkaç örnek vermekle yetineceğiz:

{وَلَا تُجَادِلْ عَنِ الَّذِينَ يَخْتَانُونَ أَنفُسَهُمْ} ¹²⁹

“Kendilerine hainlik edenleri savunma.”¹³⁰

Bu âyette geçen (خَنَّ) kelimesi sözlükte “sünnet etmek” anlamına gelir. İsim biçiminde (خَنَّ) ise “damat” mânâsıdır. Ancak bu âyette (يَخْتَانُونَ) fiili, (خَوْن) kelimesinden türemiştir. Sözlükte buna “birine ihanet” etmek anlamı verilmiştir.¹³¹ Şu hâlde (يَخْتَانُونَ أَنفُسَهُمْ) ifadesinde “kendilerine haksızlık yaparak, hainlik edenleri savunma” anlamı öne çıkmaktadır.¹³²

Aşağıda inceleyeceğimiz ayet örnekleri bir kelimenin anlam tayininde sözlüklere başvurmanın önemini ortaya koymaktadır.

{وَمَنْ يُهَاجِرْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ يَجِدْ فِي الْأَرْضِ مُرَاعِمًا كَثِيرًا وَسَعَةً}

“Kim Allah yolunda hicret ederse yeryüzünde, kendisini koruyacak dostlar ve geniş bir imkân da bulur.”¹³³ (مُرَاعِمًا) kelimesinin “daraltma, zorlama veya ona rağmen” gibi anlamları yaygınsa da bunun sözlük anlamı, “korunma, bolluk, genişlik veya dost”tur.¹³⁴ Nitekim Taberî, sözlük anlamına uygun olarak (مُرَاعِمًا كَثِيرًا وَسَعَةً) âyetini “Yeryüzünde bol kaynaklar bulur” şeklinde yorumlamıştır.¹³⁵ İbn Kesîr de bu kelimenin geçtiği âyete “Yerde dalâlet yerine hidayet, fakirlik yerine zenginlik bulur” anlamı vermiştir.¹³⁶

{وَقَاسَمَهُمَا إِنِّي لَكُمَا لِمِنَ النَّاصِحِينَ}

¹²⁹ Nisa 4/107.

¹³⁰ Taberî, Camî’u’l-beyân, 9: 190; Beğavî, Tefsîru’l-Beğavî, 1: 381; İbn Kesîr, Tefsîr İbn Kesîr, 1: 434; Suyutî, Tefsîru’l-Celaleyn, 96.

¹³¹ Razî, Muhtârü’s-sihâh, 1: 196; Fîrûzâbâdî, Kâmusu’l-Muhîd, 1: 1540; İbn Manzûr, Lisânü’l-Arab, 14: 197.

¹³² İbn Abbas, Tenvîru’l-mikbâs, 1: 102; Kurtubî, Ebû Abdillâh Şemsuddîn Muhammed b. Ahmed b. Ebîbekr b. Ferec el-Ensârî el-Hazrecî el-Kurtubî, el-Câmiu li Ahkâmi’l-Kur’an, thk. Ahmed el-Berdunî-İbrahîm Etfîş, (Beyrut: Dâru’l-kütüb’l-Arabiyye, 1964), 5: 359.

¹³³ Ferra, Me’anî’l-Kur’ân, 1: 197; Beğevî, Tefsîru’l-Beğavî, 1: 374; İbn Kesîr, Tefsîr İbn Kesîr, 1: 421; Suyutî, Tefsîru’l-Celaleyn, 93. Nisa 4/100.

¹³⁴ İbn Manzûr, Lisânü’l-Arab, 8: 245; İbrahîm Mustafa v.dğr., el-Mu’cemü’l-Vasît, 1: 358.

¹³⁵ Taberî, Camî’u’l-beyân, 9: 121.

¹³⁶ İbn Kesîr, Tefsîru’l-Kur’ânî’l-Azîm, 2: 391.

“Ve onlara: Ben gerçekten size öğüt verenlerdenim, diye yemin etti.”¹³⁷

Çoğu kere (فَاسْمَهُمَا) kelimesini okuyan kişinin aklına gelen ilk anlam, “bölüştürmek”tir. Hâlbuki (فَاسْمَ), (أَقْسَمَ، حَلَفْتُ), fiili gibi “yemin etmek” anlamındadır. Buna göre (وَفَاسْمَهُمَا) “O ikisine yemin etti” demektir.¹³⁸ Nitekim Neml sûresinde bu kelime {تَتَقَاسَمُوا بِاللَّهِ} “Aralarında Allah adına and içtiler” anlamında kullanılmıştır.¹³⁹

{إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ اللَّهُ وَجِلَّتْ قُلُوبُهُمْ}

“İnanmış olanlar ancak o kişilerdir ki, Allah (hesabını ve cezasını) anıldığında yürekleri ürperip titrer ve onlara.”¹⁴⁰ (ذَكَرَ) kelimesi {ص وَالْقُرْآنَ ذِي الذِّكْرِ} âyetinde olduğu gibi “hatırlamak, anmak, dille zikir etmek, yüceltmek, övmek veya yaygınlaşmak” gibi mânalara gelir.¹⁴¹ (ذُكِرَ) burada “Allah’ın adını anmak veya dille zikretmek” anlamında değildir. Bu âyette vurgulanan husus, bir mümin herhangi bir günahı işlediği an veya imana aykırı harekette bulunduğu zaman, Allah Teâlâ anıldığında, O’nun cezasını düşünerek kalplerinin ürperip o işten vazgeçeceğidir.¹⁴² Yoksa bir mümin Allah’ı andığı zaman niçin O’ndan korksun? Aksine Allah’ı anan müminin kalbi rahatlar ve huzura kavuşur. Nitekim aşağıdaki âyette de aynı anlamda kullanılmış bulunmaktadır.

{وَالَّذِينَ إِذَا فَعَلُوا فَاجِرَةً أَوْ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ ذَكَرُوا اللَّهَ فَاسْتَغْفَرُوا لِذُنُوبِهِمْ} “Onlar, çirkin bir iş yaptıkları yahut nefislerine zulmettikleri zaman Allah’ı (hesabını ve cezasını) hatırlayıp hemen günahlarının bağışlanmasını isteyenler.”¹⁴³

{وَيَخْلِفُونَ بِاللَّهِ إِنْهُمْ أَمِنَكُمْ وَمَا هُمْ بِمِنكُمْ وَلَكِنَّهُمْ قَوْمٌ يَفْرُقُونَ}

“Kesinlikle sizden olduklarına dair Allah’a yemin ederler. Oysa onlar sizden değildir. Fakat onlar korkudan ödleri patlayan bir topluluktur.”¹⁴⁴

Sözlükte (فَرَقَ) “farklılık veya ayrımcılık, dağınık, ayırmak veya dağılmak” gibi anlamlara gelir.¹⁴⁵ Ancak kelimenin bu âyetteki anlamı, “korkanlar ve ürkekler” demektir. (وَلَكِنَّهُمْ قَوْمٌ يَفْرُقُونَ)

¹³⁷ Beğavî, *Tefsiru'l-Beğavî*, 2: 127; İbn Kesir, *Tefsir İbn Kesir*, 2: 10; Suyutî, *Tefsiru'l-Celaleyn*, 152. Arâf 7/21.

¹³⁸ Taberî, *Câmi'u'l-beyân*, 12: 349.

¹³⁹ Neml 27/49.

¹⁴⁰ Beğavî, *Tefsiru'l-Beğavî*, 2: 192; Suyutî, *Tefsiru'l-Celaleyn*, 177. Enfâl 8/2.

¹⁴¹ Razî, *Muhtâru's-sihâh*, 1: 226.

¹⁴² Taberî, *Câmi'u'l-beyân*, 13: 381; İbn Kesir, *Tefsiru'l-Kur'âni'l-Azîm*, 4: 12.

¹⁴³ Âl-i İmrân 3/135.

¹⁴⁴ Beğavî, *Tefsiru'l-Beğavî*, 2: 254; Suyutî, *Tefsiru'l-Celaleyn*, 196. Tevbe 9/56.

¹⁴⁵ Razî, *Muhtâru's-sihâh*, 1: 517; Zebîdî, *Tâcu'l-arûs*, 26: 279.

“Ancak onlar sizin kılıçlarınızdan korkarlar.”¹⁴⁶ (وَلَكِنَّهُمْ قَوْمٌ يَفْرُقُونَ) “Onlar ancak korkak bir millettir, sizden korktukları için yemin ederler”¹⁴⁷ mealindeki âyetler bu görüşümüzü doğrulamaktadır.

{قَالَ رَبِّي فَأَنْظُرْنِي إِلَى يَوْمِ يُبْعَثُونَ}

“İblis: Rabbim, öyle ise onların tekrar diriltilecekleri güne kadar bana mühlet ver, dedi.”¹⁴⁸

(أَنْظُرْنِي) “Bana zaman tanı, mühlet ver veya bekle” demektir.¹⁴⁹ Bu âyette geçen (أَنْظُرْنِي) kelimesini (نَظَرَ) filine benzetip “Rabbim bana bak” diye çevirmemek gerekir. Nitekim يُخَفِّفُ عَنْهُمْ الْعَذَابَ نَيْتَكِيمِ {خَالِدِينَ فِيهَا لَا وَلَا هُمْ يُنظَرُونَ} “Artık ne azapları hafifletilir ne de onların yüzlerine bakılır. Ne de onlara fırsat verilir-mühlet verilir”¹⁵⁰ âyeti bu duruma örnek olarak verilebilir.

Bu âyette söz konusu kelime, bahsettiğimiz iki anlama da gelir. Bunlardan biri “zaman tanımak” diğeri “bana bak” şeklindedir. Ancak Begavî'nin de dediği gibi “özür dilememek için onlara bakılmayacağı açık”tır.¹⁵¹ Demek oluyor ki ancak sözlükler yardımıyla kelimenin hangi anlamda kullanıldığını tespit etmek mümkün olabilmektedir.

2.6. Daha Önce Yapılan Çalışmaların Tesirinde Kalmak

Âyet çevirilerinde, bu alanda daha önce yapılan mealleri görüp değerlendirmek, onlardan istifade etmek son derece tabii ve lüzumlu olmakla beraber, bu durum tetkik edilen çalışmalarda düşülen hataları tekrar etme tehlikesini beraberinde getirmektedir. Bunun için yapılan meal çalışmasının özgün olabilmesi için yukarıda sıraladığımız kaynaklara, her bir âyet için ayrı ayrı başvurmak, bu konuda son derece hassas olmak, sorumluluk ve ilmî emanet şuuruyla hareket etmek şarttır. Bu sebeple meal çalışması, uzun yıllar alan, derin bir mütalaa gerektiren, ciddi bir cehd, emek ve mesai ile başarılabilen bir özellik arz etmektedir. Daha önemlisi bunun, ilgili alanın uzmanlarından müteşekkil bir ekip tarafından yapılması daha başarılı sonuçlar verecektir.

¹⁴⁶ İbn Abbas, *Tenvîru'l-mikbâs*, 1: 206.

¹⁴⁷ Taberî, *Câmi'u'l-beyân*, 14: 298.

¹⁴⁸ Taberî, *Câmi'u'l-Beyân*, 2: 368; Beğavî, *Tefsiru'l-Beğavî*, 2: 41; İbn Kesir, *Tefsir İbn Kesir*, 2: 312; Suyutî, *Tefsiru'l-Celaleyn*, 264. Hicr 15/36.

¹⁴⁹ İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, 12: 649

¹⁵⁰ Bakara 2/162.

¹⁵¹ Beğavî, *Meâlimü't-Tenzil*, 2: 381.

2.7. Diğer Sebepler

2. 7. 1. Hareke veya Harf Değişikliği

Hareke veya harf değişikliği, bir kelimenin anlamını kökünden değiştirebilmektedir. Meselâ {إِنَّمَا يُخِشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ} “Allah’a karşı ancak; kulları içinden âlim olanlar (sakınırlar) derin saygı duyarlar”¹⁵² âyetinde yer alan lafz-i celal’in harekesi olan zamme, (الْعُلَمَاءُ) kelimesine, (الْعُلَمَاءُ) kelimesinin harekesini ise lafz-i celal’e verilse âyetin anlamı kelâmî açıdan küfür olabilecek şekilde değişmektedir.

{وَلَمَّا ضُرِبَ ابْنُ مَرْيَمَ مَثَلًا إِذَا قَوْمُكَ مِنْهُ يَصِدُونُ}

“Meryem oğlu İsa bir örnek olarak anlatılınca bir de ne göresin, senin kavmin (seni susturacak bir delil buldukları zannıyla) hemen şamata etmeye başlar.”¹⁵³

Burada (يَصِدُونُ) fiilinde (ص) harfinin harekesi esre olup kelime “gülmek, kabullenmemek, şaşırarak ve şamata etmek” gibi anlamlara gelmektedir.¹⁵⁴ (يَصِدُونُ) fiilinde ise (ص) harfinin harekesi ötreidir. Anlamı ise “karşı gelmek veya engel olmak” demektir.¹⁵⁵ Şu halde bu âyette kelime (يَصِدُونُ) şeklinde olup “gülerler”¹⁵⁶, “gürültü yaparlar” anlamlarına gelmektedir.¹⁵⁷

2. 7. 2. Kelimenin Doğru Okunmaması

Kelimenin doğru okunmaması da âyetlere yanlış anlam verilmesine yol açan hatalardandır. Meselâ:

{وَأَتَى الْمَالَ عَلَى حُبِّهِ ذَوِي الْقُرْبَى وَالْيَتَامَى وَالْمَسَاكِينَ وَابْنَ السَّبِيلِ وَالسَّائِلِينَ وَفِي الرِّقَابِ}

“(Allah`ın rızasını gözeterek) yakınlara, yetimlere, yoksullara, yolda kalmışlara, dilenenlere ve kölelere sevdiği maldan verir.”¹⁵⁸

(أَتَى) fiiliyle (أَتَى) fiili arasında büyük bir fark bulunmaktadır. Zira (أَتَى) fiilinin başında iki elif olup “verdi” anlamındadır, (أَتَى) fiilini başında ise bir elif vardır ve “geldi” demektir.

Diğer bir örnek şu âyettir:

¹⁵² Fâtır 35/28.

¹⁵³ Ferra, *Me`anî'l-Kur`ân*, 2: 328; Beğavî, *Tefsiru'l-Beğavî*, 4: 128; Suyutî, *Tefsiru'l-Celaleyn*, 493. Zuhuruf 43/57.

¹⁵⁴ İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, 3: 245.

¹⁵⁵ Fîrûzâbâdî, *el-Kâmusu'l-muhît*, 1: 1679.

¹⁵⁶ İbn Abbas, *Tenvîru'l-mikbâs*, 2: 13.

¹⁵⁷ Taberî, *Câmi'u'l-beyân*, 21: 624.

¹⁵⁸ Bakara 2/177.

{وَمِنَ النَّاسِ مَن يَشْتَرِي نَفْسَهُ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللَّهِ وَاللَّهُ رَؤُوفٌ بِالْعِبَادِ}

“İnsanlardan öylesi de vardır ki, Allah’ın rızasını kazanmak için kendini feda eder. Allah, kullarına çok şefkatlidir.”¹⁵⁹ Bu âyette geçen (يَشْتَرِي) fiilin kökü (شَرَى) olup “sattı” demektir. Ancak ilk bakışta bu fiilin köküne itibarla (اشترى- يشتري) satın alma anlamı zihne gelmekte ise de kelimenin buradaki anlamı (يَشْتَرِي نَفْسَهُ) “Kendini feda eder” şeklindedir.¹⁶⁰

2. 7. 3. Fiilin Bâbına Dikkat Etmek

Kullanılan fiilin hangi bâbdan olduğu da anlamı değiştiren hususlardandır. Aşağıya aldığımız ayet buna güzel örnektir.

{وَلَقَدْ صَدَقَكُمُ اللَّهُ وَعْدَهُ إِذْ تَحُسُّونَهُم بِأِذْنِهِ}

“Siz Allah’ın izni ile düşmanlarınızı öldürürken, köklerini keserken Allah, size olan vaadini yerine getirmiştir.”¹⁶¹

Bu âyette geçen (تَحُسُّونَهُم) kelimesinde, hemen “hissetmek, farkına varmak” anlamları zihne gelmektedir. Kelimenin anlamı, ikinci bâbdan ise (حَسَّ- يُحِسُّ) hissetmek, birinci bâbdan (حَسَّ- يُحَسُّ) şeklinde gelirse “öldürmek, yok etmek” olur. Nitekim bu âyette mezkûr kelime “öldürmek, köklerini kesmek” anlamında kullanılmıştır.¹⁶² Nitekim bu âyet, Uhud Savaşı ile ilgili olarak nâzil olmuştur. Şu hâlde Taberî’nin de belirttiği gibi (إِذْ تَحُسُّونَهُم) “O’nun kudreti ve takdiri ile onları öldürdüğünüz zaman” demek olur.¹⁶³ Aynı şekilde İbn-i Cüzzî (ö. 1356-757) bu kelimeye “Onları feci bir şekilde öldürdüğünüz zaman” anlamı vermiştir.¹⁶⁴

2. 7. 4. Kelimenin Harf-i Cerle Kullanılması

Kelimenin harf-i cerle kullanılması da anlamı değiştirebilmektedir. Meselâ:

{وَلَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَهُمْ إِلَى أَمْوَالِكُمْ إِنَّهُ كَانَ حُوبًا كَبِيرًا}

¹⁵⁹ Bakara 2/207.

¹⁶⁰ Râzî, *Muhtâru’s-sihâh*, 1: 354; İbn Manzûr, *Lisânü’l-Arab*, 14: 427; Zebîdî, *Tâcu’l-arûs*, 3: 223; Cevherî, *es-Sihâh*, 11: 241.

¹⁶¹ Taberî, *Cami’u’l-Beyân*, 7: 288; Beğavî, *Tefsiru’l-Beğavî*, 1: 284; İbn Kesir, *Tefsir İbn Kesir*, 1: 325; Suyutî, *Tefsiru’l-Celaleyn*, 96. Âl-i İmrân 3/152.

¹⁶² Râzî, *Muhtâru’s-sihâh*, 1: 167; İbn Manzûr, *Lisânü’l-Arab*, 6: 49.

¹⁶³ Taberî, *Cami’u’l-beyân*, 7: 287.

¹⁶⁴ İbn Cüzzî, Muhammed b. M. Ahmed b. Yusuf el-Kelbî, *et-Teshîl li ulûmi’t-tenzîl*, thk. Abdullah el-Halidî, (Beyrut: Dâru’l-Erkam b. Ebî’l-Erkam, 1995), 1: 212.

“Onların mallarını kendi mallarınıza katıp yemeyin. Çünkü bu, büyük bir günahdır.”¹⁶⁵

(أكل) sözlükte, “yedi” demek ise de bu âyette “katmak” anlamında kullanılmıştır. *Lisânu'l-Arab*'ta, {تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ إِلَىٰ أَمْوَالِهِمْ} “Mallarınızı onların malları ile (birlikte) katmayın” mealindeki âyette kullanılan (إلى) harf-i ceri “birlikte” anlamına da gelir.¹⁶⁶ Şu hâlde bu âyet “Onların mallarını kendi mallarınıza katıp yemeyin”¹⁶⁷ anlamını taşır.

SONUÇ

Diğer dillerde olduğu gibi Arapça'da da bazı kelimeler birden fazla anlama gelmektedir. Çok anlamlı kelimelerin hangi anlamda kullanıldığının sözlüklere ve temel tefsirlere bakılarak tespit edilmesi gerekir. Aksi takdirde bazı Kuran tercümelerinde olduğu gibi kimi âyetlerin çevirilerinde hatalara düşülecektir. Çalışmamızda seçmiş olduğumuz *feth*, *tehavvuf*, *seyyie*, *vesatan*, *îmânüküm*, *kâmû*, *yezûnnûn*, *benân*, *fitne*, *tehlûke*, *tevîl*, *eyyâmullah*, *memnûn* ve *telâ* gibi kelimelerin ilgili âyetlerde meal yazarları tarafından yaygın ve ilk bakışta zihne gelen anlamları ile çevrildiğini, tefsirlerden faydalanılmadığını ve bu sebeple meallerde verilmek istenen mesajların tam aktarılmadığını gördük. Ayet çevirilerinde âyetlerin bağlamına, bahsi geçen çokanlamlı kelimelerin diğer anlamlarına ve müfessirlerin verdiği anlama dikkat edilmesi şarttır.

Ayetlerin nüzul sebeplerini dikkate almama, Resul-i Ekrem'in yapmış olduğu tefsire müracaat etmeme, sahâbe ve tâbiîn dönemi ile ilk dönem tefsirlerine başvurmayı ihmal etme, câhiliye şiirinde ve Arab dilinde kelimenin taşıdığı anlamı bilmeme, Kur'an ve Arapça sözlüklerine yeterince müracaat etmeme, daha önce yapılan çalışmalarını taklit etme ve dolayısı ile aynı hataları tekrar etme, kelimeyi yanlış okuma harf değişikliğine dikkat etmeme, harfi cerlere dikkat etmeme ve fiillerin bablarına dikkat etmeme gibi sebeplerden dolayı çokanlamlı kelimeler yanlış çevirilmektedir.

Bu sebeple âyetlerin çevirisinde son derece dikkatli ve hassas olmak gerekir. Âyetlere meal verebilmek, çalakalem yapılabilecek bir iş değildir. Böyle bir teşebbüs, konunun uzmanı olmayı, temel Kur'an sözlüklerine ve ilk dönem tefsir kaynaklarına müracaat etmeyi, ciddi bir Kur'an kültürünü ve birikimini zaruri kılmaktadır. Değil ilahiyat tahsili gören talebeler, ana dili Arapça

¹⁶⁵ Nisa 4/2.

¹⁶⁶ İbn Manzûr, *Lisânu'l-Arab*, 15: 364; Zebîdî, *Tâcu'l-arûs*, 40: 273.

¹⁶⁷ Taberî, *Câmi'u'l-beyân*, 7: 528; İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, 2: 802.

olan kimseler bile, Kur'an ve Arapça konusunda selefe ait çalışmalardan müstağni olamazlar. Biz bu çalışmamızda, meallerin tefsirlerden yeterince faydalanmama sorununa ve Kur'ân'da sadece çokanlamlı kelimelerin çevirisinde düşülen hatalara ve bunların sebeplerine dikkat çekerek meselenin önemine dikkat çekmiş olduk.

KAYNAKÇA

- Altuntaş, Halil- Şahin, Muzaffer. Kur'an'ı Kerim Meali. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2000.
- Ateş, Süleyman. *Kur'an-ı Kerim ve Yüce Meali*. Ankara: Kılıç Kitap Evi, 1977.
- Aydın, İsmail. "İbn Abbas: Filolojik Tefsirin Öncüsü", *EKEV Akademi Dergisi*, 15/48(2011): 88-99.
- Bayraklı, Bayraktar. *Yeni Bir Anlayış Işığında Kur'an Meali*. İstanbul: Bayraklı Yayınları, 2007.
- Beğavî, Ebû Muhammed el-Hüseyn b. Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, *Tefsîru'l-Beğavî el-musemma meâlimu't-tenzîl*. Beyrut: Dâru'l-kütübî'l-ilmîyye, 2004.
- Bilmen, Ömer Nasuhî. *Kur'an-ı Kerim Türkçe Mealisi*. Ankara: Bilmen Yayın Evi, t.s.
- Bulaç, Ali. *Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Anlamı*. İstanbul: Çıra Yayınları, 2014.
- Bursevî, İsmail Hakkı Bursevî. *Rûhu'l-beyân*, Beyrut: Dâru ihyâi't-türâsi'l-Arabî, t.s.
- Celaluddin, el-Mehlî - Celaluddin es-Suyutî. *Tefsîru'l-Celaleyn*. Şam: Dâru'l-cil, 1995.
- Cevherî, Ebu'n-Nasr İsmâil b. Hammad el-Cevherî el-Fârâbî. *es-Sihahu fi'l-luğa*. Thk. Ahmed Abdulgafur Attar. Beyrut: Daru'l-ilm li'l-melayin, 1990.
- Çantay, Hasan Basri. *Kur'an-ı Hakîm ve Meali Kerim*. İstanbul: Elif Ofset, 1979.
- Demirci, Muhsin. "Esbâbu'n-Nüzulün Kur'an Tefsirindeki Yeri". *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 11-12(1993-1994): 7-25.
- Ekin, Yunus. "Hz. Peygamber'in Tefsirinin Temel Nitelikleri". *Diyanet İlmi Dergi*, 38/1 (2002): 57-64.
- Elmalılı, Hamdi Yazır. *Kur'an-ı Kerim ve Yüce Meali*. İstanbul: Seda Yayınları, 2008.
- Eroğlu, Ali. "Bir Müfessir Olarak Hz. Peygamberin Kur'an Tefsirindeki Rolü". *VIII. Kutlu Doğum Sempozyumu:18 Nisan 2005*, (2006): 55-60.
- Ferrâ, Ebû Zekeriyâ Yahya b. Ziyad b. Abdullah el-Ferra. *Meaânî el-Kur'an*, Dâru'l-kütübî'l-ilmîyye, Beyrut, 2002.
- Feyruzâbâdî, Ebû Tâhir Mecduddîn b. Yakub. *el-Kâmusu'l-Muhît*. Thk. Muhammed Naîm el-Ârkuşî. Beyrut: Müessesetü'r-risâle, 2005.
- Halebî, Şihâbuddin Ahmed b. Yusuf b. Abdiddâim es-Semîn el-Halebî. *Tefsîru'd-dürri'l-masûn fi ulûmi'l-kitabi'l-meknûn*. Thk: Ahmed Muhammed el-Harrât. Dimeşk: Daru'l-kalem, 1987.
- Heyet. Kur'an'ı Kerim Açıklamalı Meali. Ankara: Diyanet Vakfı, 2003.
- Hayret Naşriyat İlmi ve Araştırma Merkezi Meal Heyeti. *Kur'an-ı Kerim ve Muhtasar Meali*. İstanbul: Hayrat Vakfı Yayınları, 2013.
- Gölpınarlı, Abdalbaki. *Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Meali*. İstanbul: Remzi Kitap Evi, 1955.

- İbn Abbas, Abdullah b. Abbas b. Abdülmuttalib. *Tefsîru İbni Abbâs*. Thk. Abdülâzîz el-Humeydî. Mekke: Câmiatu Ümmi'l-Kurâ, t.s.
- İbn Atiyye, Ebû Muhammed Abdulhak b. Ğalib b. Atiyye el-Endelusî. *el-Muharriru'l-vecîz fi tefsiri'l-Kur'ân-i'l-azîz*. Thk. Abdusselam Abdulkakî Muhammed. Beyrut: Daru'l-kütübü'l-ilmiiyye, 1993.
- İbn Cüzey, Muhammed b. M. Ahmed b. Yusuf el-Kelbî. *et-Teshîl li ulûmi't-tenzîl*. Thk: Abdullah el-Halidî. Beyrut: Dâru'l-Erkam b. Ebî'l-Erkam, 1995.
- İbn Kesîr, İmâduddin Ebû'l-Fidâ İsmâil b. Hatîb b. Ömer b. Kesîr. *Muhtasar tefsiru'l-Kur'an-i'l-Azîm*. Beyrut: Daru'l-Kur'an'î'l-Kerim, 1981.
- İbnü'l-Cevzî, Cemâluddin Abdurrahman b. Muhammed. *Tefsîru zâdi'l-mesîr fi ilmi't-tefsîr*, Beyrut: el-Mektebü'l-İslâmî, 1984.
- İbn Manzur, Ahmed. *et-Tehbir fi'l-mûcemi'l-kebir*. Bağdat: Riyaset divani'l-avkaf, t.s.
- İbnü'n-Nedim, Ebu'l-Ferec Muhammed b. İshak b. Muhammed el-Varrak el-Bağdadî eş-Şi'î, el-Mu'tezilî. *el-Fihrist*. Thk: İbrahim Ramazan, Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 1997.
- İbrahîm, İbrahîm Mustafa, Ahmed ez-Zeyyat, Hamid Abdulkadir, Muhammed en-Neccar, el-Mûcemu'l-vasît, İstanbul: Dârü'd-daâve, 1990.
- Karaalp, Cahit. *Türkçe Meallerde Kavram Çevirileri Sorunu Salât Kavramı Örneği*. Doktora Tezi. Necmettin Erbakan Üniversitesi, 2017
- Kurtubî, Ebû Abdillâh Şemsuddîn Muhammed b. Ahmed b. Ebîbekr b. Ferec el-Ensârî el-Hazrecî el-Kurtubî. *Ahkâmu'l-Kur'ân*. Thk. Ahmed el-Berdunî, İbrahîm Etfîş. Beyrut: Dâru'l-kütüb'l-Arabiyye, 1964.
- Mihr, İskender Ali. *Kelime kelime Kur'an-ı Kerim, Lafzı ve Ruhu Meal*. İzmir: Mihr Ofset, 1997.
- Öğmüş, Harun. "Tefsirde Şiirle İstişad Açısından Hicrî 2. Asrın Önemi". *Tarihten Günümüze Kur'an İlimleri ve Tefsir Usûlü*. (2009): 345-362.
- Öztürk, Yaşar Nuri. *Kur'an-ı Kerim Mealî*. İstanbul: Hürriyet Ofset, 1994.
- Parlayan, Abdullah. *Kur'an-ı Kerim ve Özlü Tefsir*. Konya: Damla Ofset, 2003.
- Râzî, Fahrüddîn Muhammed bin Ömer bin Hasen bin Huseyn bin Alî et-Teymî. *Mefâtihu'l-Ğayb/Tefsîru'l-Kebîr*. Thk. İbrahîm Şemsuddîn, Ahmed Şemsuddîn. 23 Cilt. 4. Baskı. Dâru'l-kütübü'l-ilmiiyye. Beyrut, 2013.
- Razî, Zeynu'd-din Ebu Abdillâh b. Muhammed b. Ebi Bekir b. Abdulkadir el-Hanefî er-Razî. *Muhtaru's-sihâh*. Thk. Yusuf eş-Şeyh Muhammed. Beyrut: el-Mektebetü'l-Asriyye, 2002.
- Sadak, Bekir. *Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Anlatımı*. İstanbul: Ötüken Neşriyat, 1989.
- Sa'adî, Abdurrahman b. Nasır b. Abdillâh es-Sa'adî. *Teyşiru'l-kerimi'r-Rahmani fi tefsiri kelami'l-mennani*. Thk. Abdurrahman b. Muâlla el-Luveyhikî. Muesseset'r-risale. Beyrut, 2000.
- Suyûtî, Ebu'l-Fazl Celaleddin Abdurrahman b. Ebî Bekr es-Suyûtî, Celaleddin Muhammed b. Ahmed el-Mahlî. *Tefsîru'l-Celaleyn*. Kahire: Daru'l-Hadîs, t.s.
- Suyûtî, Celaleddin Muhammed b. Ahmed el-Mahlî. *Esbabü'n-nüzûl*. Kahire: Matabiu şeriketül'l-İlanatî's-Şarkıyye, 1963.
- Sâ'lebî, Ebû İshak Ahmed b. Muhammed b. İbrahîm. *Tefsîru's-Sâlebî*. Thk. Muhammed el-Fadlî. Beyrut: el-Mektebetü'l-asriyye, 2004.
- Şa'râvî, Muhammed Mütevellî. *Silsiletu Tefsîru's-Şâravî*, Beyrut: Daru'l-kütübü'l-ilmiiyye, 2004.

- Taberî, Ebû Cafer Muhammed b. Cerîr et-Taberî. *Tefsîru't-Taberî*. Thk. Ahmed M. Şakir. Beyrut: Müessesetu'r-risâle, 2000.
- Taha Hüseyin. *Cahiliye Şiiri Üzerine*. Trc. Şaban Karataş. 2. Baskı. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2012.
- Vâhidî, Ebü'l-Hasan Ali b. Ahmed b. Muhammed en-Nisâburî. *Esbâbu nüzûli'l-Kur'ân*. Rivâye Bedreddin Ebu Nasr Muhammed b. Abdullah el-Ergeyani. Riyad: Dâru'l-meyman, 2005.
- Yıldırım, Celal. *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*. İstanbul: Tercüman Tesisleri, 1982.
- Zebîdî, Ebu'l-Feyz Murtaza Muhammed b. Muhammed, b. Abdurrazzak el-Huseynî. *Tacu'l-arûs min cevahiri'l-kâmus*. Beyrut: Daru'l-hidâye, 2005.
- Zemahşerî, Ebu'l-Kasım Mahmud b. Ömer ez-Zemahşerî el-Havârizmî. *el-Keşşâf an hakaiki't-tenzîl ve uyûni'l-akâvîl fi vucuhi't-tevîl*. Thk. Abdürrazzak el-Mehdî. Beyrut: Dâru ihyâi't-türâsi'l-Arabî, ts.